

Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta

Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: Pojišťovnictví

Analýza možností finančního zabezpečení ve stáří

Analysis of Financial Security Alternatives for Retirement

DP-PO-KPO-2009-18

Bc. Václav Rychlý

Vedoucí práce: doc. RNDr. Jarmila Radová, CSc., katedra pojišťovnictví

Konzultant: Ing. Ondřej Poul, Ph.D., AEGON Pojišťovna, a. s.

Počet stran: 95

Počet příloh: 5

Datum odevzdání: 20. 5. 2009

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 11. 5. 2009

Poděkování

Rád bych poděkoval paní doc. RNDr. Jarmile Radové, CSc. za odborné vedení této diplomové práce a za její cenné rady a připomínky. Dále děkuji své rodině za trpělivost a podporu.

Anotace

Předmětem této práce je analýza možností finančního zabezpečení ve stáří. V první části podrobně rozebírám státem garantované sociální zabezpečení, ale také široké možnosti soukromého finančního zabezpečení. Stěžejní část je však věnována základnímu, průběžně financovanému důchodovému systému v České republice. Na praktickém příkladu objasňuji přesný výpočet starobního důchodu z tohoto systému. Tento příklad nám pomůže objasnit některé vlastnosti, kterými se tento systém vyznačuje. Jako další možnosti, které mohou zajistit finanční prostředky na stáří, ve své práci uvádím penzijní připojištění a životní pojištění. Z velkého množství produktů životního pojištění se zaměřuji pouze na investiční životní pojištění. Po nutném teoretickém výkladu v práci uvádím praktické příklady pro různě vysoké měsíční příspěvky (pojistné). Tyto příklady poukazují na některé charakteristické vlastnosti penzijního připojištění se státním příspěvkem a investičního životního pojištění. Příklady však poslouží i k vzájemnému porovnání obou produktů.

Klíčová slova

sociální zabezpečení

důchodový systém v ČR

starobní důchod

důchodový věk

náhradový poměr

penzijní fond

investiční životní pojištění

Annotation

The aim of this work is to analyse the financial security options at retirement age. In the first part a detailed analysis of the state's guaranteed social security as well as different private financial security options will be conducted. The fundamental part is dedicated to the basic current funding of the Czech retirement system. For instance an accurate calculation of retirement pension in the Czech system will be made. Such example will help to illustrate some peculiarities that identify this system. Other alternatives that can ensure financial resources at retirement age are pension insurance and life insurance. From the wide variety of life insurance products, this work will focus on unit-linked insurance. After a necessary theoretical presentation, empirical examples of various monthly premiums will be made. These examples refer to some typical features of the state contributed pension insurance and unit linked-insurance. In addition, the examples include a comparison of the two products.

Keywords

social security

retirement system in the Czech Republic

retirement pension

retirement age

compensation ratio

pension fund

unit-linked insurance

Obsah

ÚVOD	12
1 MOŽNÉ ZPŮSOBY FINANČNÍHO ZABEZPEČENÍ VE STÁŘÍ	14
1.1 METODY SOCIÁLNÍHO A SOUKROMÉHO ZABEZPEČENÍ	14
1.1.1 <i>Spoření</i>	<i>15</i>
1.1.2 <i>Soukromé pojištění</i>	<i>16</i>
1.1.3 <i>Podnikové zaopatření</i>	<i>16</i>
1.1.4 <i>Sociální pojištění</i>	<i>17</i>
1.1.5 <i>Státní zaopatření</i>	<i>18</i>
1.1.6 <i>Sociální pomoc</i>	<i>18</i>
1.2 ZÁKLADNÍ KONSTRUKCE DÁVEK	19
1.3 CHARAKTERISTIKA ORGANIZAČNÍHO USPOŘÁDÁNÍ SYSTÉMU SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V ČESKÉ REPUBLICE	20
2 TŘÍPILÍŘOVÝ SYSTÉM DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ VE VYSPĚLÝCH ZEMÍCH.....	22
3 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČR.....	23
3.1 ZÁKLADNÍ PRŮBĚŽNÝ DŮCHODOVÝ SYSTÉM (1. PILÍŘ)	23
3.2 SYSTÉM FINANCOVÁNÍ ZÁKLADNÍHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU V ČR	23
3.3 VÝDAJE ZÁKLADNÍHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU V ČR	25
3.4 KONSTRUKCE DŮCHODU	25
4 STAROBNÍ DŮCHOD	26
4.1 DŮCHODOVÝ VĚK.....	26
4.1.1 <i>Ukázka určení důchodového věku</i>	<i>27</i>
4.2 VÝPOČET DÁVEK DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	27
4.3 PŘÍKLAD VÝPOČTU DŮCHODU	31
4.4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ, VALORIZACE DŮCHODŮ	36
4.4.1 <i>Valorizace důchodů</i>	<i>37</i>
5 PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ.....	39
5.1 VZNIK PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ V ČR	39
5.2 CHARAKTERISTIKA PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ	40
5.2.1 <i>Dobrovolnost.....</i>	<i>40</i>
5.2.2 <i>Státní podpora.....</i>	<i>41</i>
5.2.3 <i>Státní dozor</i>	<i>43</i>
6 PENZIJNÍ PLÁN A STATUT PF	45
6.1 STATUT	45
6.2 PENZIJNÍ PLÁN.....	45
7 DÁVKY PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ.....	47
7.1 STAROBNÍ PENZE	48
7.2 VÝSLUHOVÁ PENZE	48
7.3 INVALIDNÍ PENZE.....	49

7.4	POZŮSTALOSTNÍ PENZE.....	49
8	PRAKTICKÁ UKÁZKA PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ.....	50
8.1	MĚSÍČNÍ PŘÍSPĚVEK ÚČASTNÍKA 500 KČ.	51
8.2	PŘÍSPĚVEK ÚČASTNÍKA 100 KČ.....	55
8.3	PŘÍSPĚVEK ÚČASTNÍKA 1 500 KČ	56
8.4	MOŽNOST ODPOČTU ZAPLACENÝCH PŘÍSPĚVKŮ OD DAŇOVÉHO ZÁKLADU	58
8.5	ZAMĚSTNAVATEL: ZVÝŠENÍ MZDY ČI PŘÍSPÍVAT ZAMĚSTNANCŮM NA PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ.....	60
8.6	HOSPODAŘENÍ PENZIJNÍHO FONDU	61
8.7	SOUČASNÁ SITUACE NA TRHU S PENZIJNÍM PŘIPOJIŠTĚNÍM V ČR	62
8.7.1	<i>Asociace penzijních fondů České republiky</i>	<i>63</i>
8.7.2	<i>Jednotlivé ukazatele pro český trh.....</i>	<i>64</i>
9	ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ.....	67
9.1	ZÁKLADNÍ PODOBY ŽIVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ	67
9.1.1	<i>Pojištění pro případ dožití</i>	<i>68</i>
9.2	SMÍŠENÉ ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ.....	69
9.2.1	<i>Modifikované podoby smíšeného životního pojištění</i>	<i>69</i>
10	PRAKTICKÝ PŘÍKLAD INVESTIČNÍHO ŽIVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ.....	73
10.1	PRINCIP INVESTIČNÍHO ŽIVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ VARIACE	73
10.1.1	<i>Hlavní pojištění a připojištění v IŽP Variace</i>	<i>77</i>
10.1.2	<i>Zdravotní a finanční oceňování.....</i>	<i>79</i>
10.2	PRAKTICKÝ PŘÍKLAD FINANČNÍHO ZAJIŠTĚNÍ NA STÁŘÍ PROSTŘEDNICTVÍM IŽP VARIACE	82
10.2.1	<i>Pojistné ve výši 500 Kč měsíčně</i>	<i>82</i>
10.2.2	<i>Pojistné ve výši 1 500 Kč měsíčně</i>	<i>85</i>
10.3	MOŽNOST ODPOČTU ZAPLACENÉHO POJISTNÉHO OD DAŇOVÉHO ZÁKLADU	87
10.3.1	<i>Praktická ukázka daňového zvýhodnění životního pojištění</i>	<i>89</i>
	ZÁVĚR.....	90
	POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	93
	SEZNAM PŘÍLOH.....	95

a. s.	akciová společnost
APF ČR	Asociace penzijních fondů České republiky
atd.	a tak dále
CPF	The Central Provident Fund
č.	číslo
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
DC	Defined Contribution
DO	denní odškodné
EPF	The Employees Provident Fund
EPFO	The Employees' Provident Fund Organisation
IŽP	investiční životní pojištění
Kč	Korun českých
KNVVZ	koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu
max.	maximální
mil.	milion
OSVČ	osoby samostatně výdělečně činné
OVZ	osobní vyměřovací základ
PAYG	pay as you go
PF	penzijní fond
PK	přepočítací koeficient
popř.	popřípadě
resp.	respektive
RO	rozhodné období
RVZ	roční vyměřovací základ
s.	strana
s. r. o.	společnost s ručením omezeným
Sb.	Sbírka zákonů ČR
Tab.	tabulka
tis.	tisíc
tj.	to je, to jest
TÚM	technická úroková míra
tzn.	to znamená
UVZ	úhrn měsíčních vyměřovacích základů
VD	vyloučené doby
viz	k vidět
VpZ	výpočtový základ
VVZ	všeobecný vyměřovací základ
VZ	vyměřovací základ
VZK	výpis ze zdravotní karty

Seznam tabulek

Tab. 1	Navýšení důchodového věku	27
Tab. 2	Potřebné údaje pro výpočet starobního důchodu při různých příjmech	33
Tab. 3	Doplnění tabulky číslo 2 pro výpočet starobního důchodu z poloviny průměrného příjmu	35
Tab. 4	Výše státního příspěvku na kalendářní měsíc	41
Tab. 5	Úhrny jednotlivých složek osobního účtu účastníka penzijního připojištění v jednotlivých letech při měsíčním příspěvku 500 Kč	52
Tab. 6	Úhrny jednotlivých složek osobního účtu účastníka penzijního připojištění v jednotlivých letech při měsíčním příspěvku 100 Kč	55
Tab. 7	Úhrny jednotlivých složek osobního účtu účastníka penzijního připojištění v jednotlivých letech při měsíčním příspěvku 1 500 Kč	57
Tab. 8	Výsledná daňová povinnost s odpočtem zaplacených příspěvků a bez odpočtu ...	59
Tab. 9	Věková skladba účastníků (v %).....	65
Tab. 10	Programy investování investičního životního pojištění VARIACE od ČSOB Pojišťovny, a. s.....	74
Tab. 11	Způsob zdravotního oceňování podle velikosti pojistných částek v ČSOB Pojišťovně, a. s.....	79
Tab. 12	Limity pojistných částek a průměrné měsíční čisté mzdy (v Kč) pro finanční oceňování.....	81
Tab. 13	Kumulace zaplaceného pojistného a hodnoty pojištění v jednotlivých letech (v Kč).....	83
Tab. 14	Kumulace zaplaceného pojistného a hodnoty pojištění v jednotlivých letech (v Kč).....	86

Seznam grafů

Graf 1 Relace výše mzdy a starobního důchodu.....	36
Graf 2 Relace průměrného důchodu k průměrné mzdě (v letech 1996 - 2006)	37
Graf 3 Výnosy účastníků ČSOB PF Stabilita	51
Graf 4 Celkový stav účtu účastníka rozdělený na jednotlivé složky v jednotlivých letech při měsíčním příspěvku 500 Kč	53
Graf 5 Celkový stav účtu účastníka rozdělený na jednotlivé složky v jednotlivých letech při měsíčním příspěvku 100 Kč	56
Graf 6 Celkový stav účtu účastníka rozdělený na jednotlivé složky v jednotlivých letech při měsíčním příspěvku 1 500 Kč	58
Graf 7 Portfolio ČSOB PF Stabilita k 31. 12. 2008.....	62
Graf 8 Vývoj počtu účastníků penzijního připojištění se státním příspěvkem (v tis.).....	65
Graf 9 Zaplacené pojistné a hodnota pojištění v případě nesjednání PČ pro případ smrti .	84
Graf 10 Zaplacené pojistné a hodnota pojištění v případě nesjednání PČ pro případ smrti.....	87

Úvod

V současné době se můžeme setkat s produkty, které nám pomohou zajistit finanční prostředky na stáří, téměř na každém kroku. Zvolit však ten pravý, popřípadě vhodnou kombinaci několika z nich, není jednoduché.

Jsem velice rád, že mohu psát diplomovou práci na toto téma. V průběhu mého studia to byly právě předměty Sociální zabezpečení, Penzijní fondy a Pojištění osob, které ve mně vyvolaly zájem o problematiku zajištění finančních prostředků na stáří. Znalosti získané v těchto předmětech se snažím dále rozšiřovat a doplňovat o nové poznatky.

Cílem této diplomové práce je podat ucelenou charakteristiku jednotlivých hlavních možností, které mohou sloužit k finančnímu zabezpečení stáří. Na ukázkových příkladech a při analýze jednotlivých faktorů, které ovlivňují finanční zabezpečení na stáří, poukazují na vhodnost a výhodnost různých způsobů zabezpečení při různých počátečních předpokladech.

Má práce je tvořena ze třech částí. V první, kterou tvoří kapitoly 1 až 5, uvádím přehled možných způsobů finančního zabezpečení ve stáří. Zaměřuji se také na sociální pojištění, které je pro každého občana České republiky povinné. Rozebírám třípilířový systém důchodového zabezpečení se zaměřením na první pilíř, kterým je důchodové pojištění v rámci sociálního zabezpečení. Praktický příklad v této části ukazuje přesný výpočet a konstrukci starobního důchodu, příklad je rozdělen na tři části, které nám velice pěkně ukazují na solidárnost prvního pilíře a na velikost náhradového poměru při různě vysokých mzdách. Právě velikost náhradového poměru nám ukáže na nutnost využití dalších způsobů finančního zabezpečení stáří. Ve své diplomové práci analyzuji další dvě možnosti, kterými jsou penzijní připojištění a životní pojištění.

Druhá část mé práce je věnována penzijnímu připojištění se státním příspěvkem, tvoří ji kapitoly 6 až 8. V úvodu popisují jednotlivé základní znaky penzijního připojištění. Věnují se zde také účastníkům penzijního připojištění a penzím, které jsou v rámci penzijního

připojištění poskytovány. Praktický příklad dále ukáže, kolik finančních prostředků na stáří by si účastník zajistil při různě vysokých příspěvcích a době trvání penzijního připojištění 35 let. Z příkladu také vyplývá charakter státního příspěvku. V závěru této části se věnuji daňové uznatelnosti příspěvků z pohledu zaměstnance, ale také zaměstnavatele.

Jako poslední možnost (třetí část práce), která může zajistit finanční prostředky na stáří, uvádím ve své práci životní pojištění. Ze všech možných druhů a podob životního pojištění se však zaměřuji na investiční životní pojištění. Dodržuji zde stejný postup jako tomu bylo u penzijního připojištění. V úvodu této části se zaměřuji na jednotlivé charakteristiky a užívanou terminologii. Na praktickém příkladu ukazuji, kolik by mohl pojištěný na konci pojistné doby získat finančních prostředků. Porovnání investičního životního pojištění s penzijním připojištěním za různých podmínek nám pak udává výhodnost a vhodnost toho či onoho produktu.

1 Možné způsoby finančního zabezpečení ve stáří

V ČR jsou dnes dva způsoby možností finančního zabezpečení ve stáří:

- **Sociální pojištění** (obecněji sociální zabezpečení)¹ – jde o povinné pojištění. Toto pojištění kryje nejen riziko stáří, ale i rizika dalších událostí jako je invalidita, nemoc, smrt živitele.
- **Soukromé zabezpečení** – ve kterém si občan sám dobrovolně zvolí další možnosti, jež mu pomohou se zajištěním finančních prostředků na stáří. Jedná se zde o různé finanční produkty jako je životní pojištění, penzijní připojištění apod. Můžeme však také investovat do komodit či si schovávat naspořené peníze doma pod polštářem. Dále sem spadá i péče rodiny.

1.1 Metody sociálního a soukromého zabezpečení²

Mezi sociálním zabezpečením a soukromým zabezpečením existuje nejen vzájemné propojení, ale i překrývání. Některé metody realizace sociálního a soukromého zabezpečení jsou stejné, což také činí smysluplným shrnutí sociálního a soukromého zabezpečení do jednoho statku zvaného **zabezpečení**.³

Šest základních metod realizace sociálního zabezpečení

- spoření
- soukromé pojištění
- podnikové zaopatření
- sociální pojištění
- státní zaopatření
- sociální pomoc

¹ CIPRA, T. *Penzijní pojištění a jeho výpočetní aspekty*. 1. vyd. Praha: HZ Praha, 1996, s. 4.

² VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1996, s. 50 – 70.

³ VOSTATEK, J. *Sociální zabezpečení: teorie a politika*. 1. vyd. Praha: VŠE v Praze, 1995, s. 9.

1.1.1 Spoření

Tato metoda se dá využít jen k pokrytí rizika stáří, neboť ostatní sociální rizika (mateřství, výchova dítěte, péče o zdravotně postiženou osobu atd.) se vyskytují v každém věku a nelze je tedy spořením efektivně pokrýt.

V mnoha zemích existuje systém povinného spoření, který se označuje anglickým termínem **Provident Funds**. V tomto systému platí zaměstnavatelé a zaměstnanci pravidelně příspěvky u příslušného fondu. Prostředky na těchto účtech jsou pak úročeny a při dosažení důchodového věku, při smrti nebo při invaliditě se celková naspořená částka i s úroky vyplatí zaměstnanci či pozůstalým. Vedle těchto jednorázových plnění jsou v některých zemích možné i částečné výplaty prostředků při nemoci, popřípadě i při nezaměstnanosti.

Systém povinného spoření je praktikován v několika zemích. Pravděpodobně největší fond je v Indii (The Employees' Provident Fund Organisation, EPFO)⁴. Dale je tento způsob zabezpečení praktikován např. v Malajsii (The Employees Provident Fund, EPF)⁵ a v Singapuru (The Central Provident Fund, CPF)⁶.

V tomto systému povinného spoření není však obsažen jakýkoliv prvek přesunu rizika na celé společenství osob ohrožených stejnými riziky, takže ty osoby, kterým vzniknou potřeby mimořádného rozsahu, velmi rychle vyčerpají své úspory – pokud budou vůbec schopny nějaké prostředky nashromáždit. To se týká i osob, kterým bude dopřáno se dožít vysokého věku – ty však jsou ve výhodě alespoň v tom, že si za své úspory budou moci zakoupit důchod u soukromé pojišťovny. Systémy povinného spoření nejsou chráněny proti inflaci, takže může docházet ke znehodnocení úspor dříve, než vůbec mohou být vyplaceny.

⁴ *Wikipedia* [online]. 2009 [cit. 2009-02-20]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Employees_Provident_Fund_Organisation_of_India>.

⁵ *Wikipedia* [online]. 2009 [cit. 2009-02-20]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Employees_Provident_Fund>.

⁶ *Wikipedia* [online]. 2009 [cit. 2009-02-20]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Central_Provident_Fund>.

1.1.2 Soukromé pojištění

Soukromé pojištění se uplatňuje především jako nadstavba základního sociálního zabezpečení (existuje-li). Dá se použít pouze pro ty osoby, které splňují kritéria selekce rizik, což je typické právě pro soukromé pojištění. Rozsah uplatnění soukromého pojištění je vedle dalších faktorů ovlivněn tržním mechanismem a jeho fungováním v dané zemi. Poptávku po soukromém pojištění ze strany jednotlivců značně ovlivňuje sociální politika vlády především tím, jaký rozsah základního systému sociálního zabezpečení preferuje. Avšak štedrost (nebo naopak) sociálního systému není jediným faktorem, který ovlivňuje poptávku po soukromém (hlavně životním) pojištění, další faktory mohou být: příjem obyvatelstva, rozvinutost pojistného trhu, historický vývoj pojištění atd. K soukromému pojištění se ve své práci ještě detailněji vrátím, až budu psát o současném důchodovém systému České republiky a o třech pilířích důchodového systému.

1.1.3 Podnikové zaopatření

Podnikové zaopatření jako metoda realizace sociálního zabezpečení vzniklo koncem devatenáctého století jako přímý důsledek zavedení institutu odpovědnosti zaměstnavatele za škody vznikající zaměstnancům při pracovních úrazech a později i nemocech z povolání.

Tento způsob zabezpečení spočívá v tom, že firma poskytuje dávky sociálního zabezpečení svým zaměstnancům ze svých prostředků. Přičemž poskytování těchto prostředků je upraveno zákonem nebo na základě dohody mezi zaměstnanci a firmou.⁷ Zde se ve veliké míře uplatňuje zaměstnaneckého sdružení (odborů).

V ČR se uplatňuje podnikové zaopatření při zákonném pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání. Toto pojištění je zákonné, nesjednává se zde tedy žádná pojistná smlouva.

⁷ VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1996, s. 61 – 63.

1.1.4 Sociální pojištění⁸

Nejprve bych uvedl trochu historie, poněvadž se ve své práci zabývám možností finančního zabezpečení ve stáří a důchodové pojištění v rámci sociálního pojištění v ČR je jednou z hlavních možností zabezpečení finančních prostředků na stáří. Toto pojištění vzniklo v Německu v osmdesátých letech devatenáctého století na základě zákonů o nemocenském, úrazovém a důchodovém pojištění:

- rok 1883 – zákon o nemocenském pojištění zavedl povinné pojištění pro většinu dělníků pracujících v živnostech a také pro podnikové úředníky s ročním výdělkem menším než 2 000 M. Z tohoto nemocenského pojištění byla hrazena zdravotní péče a léky, nemocenské dávky, pohřebné a podpora v šestinedělí. Dávky však byly poskytovány maximálně po dobu 13 týdnů.
- rok 1884 – úrazové pojištění (odpovědnost za výsledek), toto povinné pojištění zahrnovalo téměř všechny zaměstnance (ne např. úředníky) s výdělkem menším, než 2 000 M. Z tohoto pojištění se poskytovaly tyto dávky: náklady léčení od začátku 14. týdne od úrazu, invalidní důchod a pozůstalostní důchod.
- rok 1889 – vzniklo invalidní a starobní pojištění, které zahrnovalo všechny dělníky od věku 16 let a některé úředníky s platem opět do hranice 2 000 M. Invalidní důchody byly poskytovány při snížení výdělečné schopnosti nejméně o dvě třetiny (v ČR dnes stejná úprava). Starobní důchod náležel pracovníkovi po dosažení věku 70 let a po 1 200 odpracovaných týdnech.⁸

Na území České republiky bylo uzákoněno dělnické úrazové a nemocenské pojištění obdobného typu krátce po Německu. Dělnické důchodové pojištění bylo zavedeno až zákonem z roku 1924.

Povinnost pojištění ze zákona zabezpečuje vysoký stupeň všeobecnosti pojištění (velký počet pojištěnců) a následně i podstatně nižší správní náklady, než jaké jsou spojeny s provozem soukromého pojištění. Formou povinného pojištění můžeme překonat i bariéru pojistitelnosti rizik typickou pro soukromé pojištění – např. riziko nezaměstnanosti je pro soukromé pojišťovnictví nepojistitelné.

⁸ Viz VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1996, s. 63 – 67.

Sociální pojištění je povinné hlavně proto, že si někteří jedinci ve společnosti neuvědomují potřebu zabezpečení se proti nepříznivým událostem. Podle mého názoru je jednou z hlavních funkcí státu zabezpečit hmotně či finančně osoby, které se ocitly v existenčních problémech. Je například nepřijatelné ponechat v bídě starce jen proto, že si nepořídil odpovídající zabezpečení na stáří. K povinnému pojištění nutí vláda jednotlivce pro jejich vlastní dobro. Nárok na dávky sociálního pojištění ze strany pojištěnců je založen na placení pojistného či na délce zaměstnání.

1.1.5 Státní zaopatření

Tato metoda sociálního zabezpečení spočívá v tom, že se sociální výdaje vyplácejí přímo ze státního rozpočtu.

Obecně vzato mohou být takto financovány kterékoliv dávky sociálního zabezpečení. Systém státního zaopatření je v tomto smyslu alternativou k systému sociálního pojištění. V některých zemích jsou takto financovány penze, zdravotní péče či rodinné dávky.

1.1.6 Sociální pomoc

V případech, kdy je sociální zabezpečení ve státě realizováno prostřednictvím sociální pomoci jsou dávky vypláceny za podmínky sociální potřeby.

Sociální potřeba může být přitom definována různými způsoby. Základní variantou je podmínění výplaty dávek výší příjmů jednotlivce či rodiny – pokud příjmy nedosahují dané hranice, pak je nárok nebo alespoň možnost získat dávku sociální pomoci. Přičemž hranice pro stanovení nároku na dávku nemusí být dána pouze výší příjmu, ale mohou se zjišťovat i majetkové poměry žadatele (musí být nemajetný). V praxi je ovšem potřeba hranici majetnosti pro tyto účely jasně definovat a pak také účinně prosazovat.⁹ Ne ve všech případech je to účelné a navíc to nemusí být koncepčním záměrem – zde závisí i na

⁹ VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1996, s. 69 – 70.

celkovém modelu sociálního zabezpečení, resp. na propojení sociální pomoci se sociálním pojištěním či státním zaopatřením.

Základní rys sociální pomoci je ten, že se vlastně nezkoumají příčiny vzniku sociální potřeby, aby vznikl nárok na poskytnutí dávky, podstatný je zde výsledný stav, tedy sociální potřeba.

U sociální pomoci se uplatňuje individualizace dávek – přizpůsobení dávek individuálním poměrům jednotlivce nebo rodiny, naproti tomu při sociálním pojištění převažuje stanovení výše dávek „podle zásluh“ – podle předchozího přínosu jednotlivce do systému sociálního pojištění.¹⁰

1.2 Základní konstrukce dávek

Jak jsem již částečně uvedl při vysvětlení jednotlivých způsobů sociálního zabezpečení, je při realizaci sociálního zabezpečení možná konstrukce dávek několika způsoby:

- dávky zásluhové, mezi něž patří dávky závislé na výdělku,
- dávky univerzální, poskytované v jednotné výši,
- dávky individualizované, poskytované v individuálně stanovené výši.

Přičemž u všech dávek sociálního zabezpečení lze využít všech tří základních konstrukcí dávek. Tyto možnosti lze však také kombinovat. Např. konstrukce starobního důchodu, jako zásluhová dávka kombinovaná s individualizovanou (zde by se jednalo o starobní důchod, který je funkcí předchozího výdělku, avšak přitom by byla stanovena i minimální výše tohoto důchodu bez ohledu na výši předchozího výdělku).

¹⁰ VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1996, s. 69 – 70.

1.3 Charakteristika organizačního uspořádání systému sociálního zabezpečení v České republice¹¹

Organizační struktura sociálního zabezpečení v ČR se skládá ze tří samostatných, ale na sebe vzájemně propojených systémů – **systému sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci**. Odlišnost těchto systémů je ve třech hlavních aspektech – jakou sociální situaci řeší, jakým způsobem jsou dávky v jednotlivých systémech financovány a jakým způsobem jsou tyto systémy organizačně zabezpečeny.

V rámci **systému sociálního pojištění** jsou řešeny situace, na které se občan může předem připravit (pojistit) formou odložení části své dnešní spotřeby na krytí budoucí nejisté, dlouhodobé či krátkodobé sociální situace. Zde se jedná o:

- důchodové pojištění (které upravuje zákon č. 155/1998 Sb., o důchodovém pojištění), dále sem také spadá nepovinné penzijní připojištění se státním příspěvkem (upravuje zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem),
- nemocenské pojištění (viz zákon č. 187/2006)

Financování tohoto systému je zajištěno pojistným, které platí jak zaměstnanec, tak zaměstnavatel a osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ).

Další systém je **státní sociální podpora** (viz. výše uvedené státní zaopatření), která řeší situace, které jsou na základě určitého společenského konsenzu uznány za zřetele hodné, tj. sociální situace, kdy je účelné rodinu, především rodinu s dětmi, podpořit. Jako příklad zde mohu uvést narození dítěte, péče rodičů o dítě po dobu studií atd. Jednotlivé dávky jsou financovány z daní, tedy ze státního rozpočtu v rámci nejširší celospolečenské solidarity, a jsou vypláceny prostřednictvím úřadu práce.

Poslední **systém sociální péče** (pomoci), který pomáhá řešit občanům situace, kdy se ocitnou ve stavu hmotné a sociální nouze – tzn. situace, které občan není schopen řešit sám. Sociální pomoc se poskytuje v těchto základních formách:

¹¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 163 – 166.

- sociální služby, které poskytují především nestátní neziskové organizace, obce a kraje,
- sociálněprávní ochrana a dávky sociální pomoci, které poskytuje stát prostřednictvím pověřených obecních úřadů.

Sociální péče je financována ze státního rozpočtu a rozpočtu obcí.

System sociálního zabezpečení v České republice je plně v souladu jak s nejnovějšími trendy ve vyspělých zemích, tak i s nejnovějšími teoretickými poznatky.

Nyní, když jsem vysvětlil jednotlivé způsoby realizace sociálního zabezpečení, se zaměřím pouze na krytí rizika stáří. Ucelenější výklad sociálního zabezpečení byl podle mého názoru potřebný už jen z toho důvodu, že důchodové pojištění (které budu podrobněji dále popisovat a zkoumat) je jeho nedílnou součástí.

2 Třípilířový systém důchodového zabezpečení ve vyspělých zemích

Všechny důchodové systémy v zemích EU nebo i v ostatních vyspělých zemích mimo EU představují určitou variantu třípilířového systému (podle terminologie v zemích EU). Jak už nám název napovídá, důchodové zabezpečení je v tomto systému postaveno na třech pilířích:

- První pilíř (státní, veřejný) – je založen na mezigenerační solidaritě a je financován průběžným způsobem. Zabezpečuje státem garantovanou penzi.
- Druhý pilíř – do něj spadá podnikové zaopatření, kdy zaměstnavatel povinně přispívá zaměstnanci do fondu, z kterého po dosažení důchodového věku čerpá finanční prostředky ve stáří. Tento pilíř je zásadně financován kapitálově (fondově) a vyžaduje soukromou správu finančních prostředků. Tento systém se uplatňuje nyní například v Maďarsku, Polsku, Slovensku.¹²
- Třetí pilíř – je založen na soukromé bázi, kdy si každý občan sám může zvolit další doplňkové finanční produkty, které mu pomohou při získání prostředků ve stáří, jako příklad mohou uvést komerční pojištění, vklady u bank apod.

Uplatňování tohoto třípilířového systému důchodového zabezpečení se v realitě liší stát od státu, ale převažuje názor, že by v budoucnu dobré a stabilní důchodové zabezpečení mělo být zajištěno právě těmito třemi pilíři.

Nyní se již zaměřím na důchodový systém v ČR a na možnosti finančního zabezpečení českého občana na stáří.

¹² KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 197.

3 Důchodový systém v ČR

V České republice je důchodový systém **složen ze dvou částí** (pilířů). První pilíř je tvořen povinným základním **důchodovým pojištěním**. Druhý pak **penzijním připojištěním** se státním příspěvkem.¹³

3.1 Základní průběžný důchodový systém (1. pilíř)

Průběžný systém je založen na tom, že lidé v současné době výdělečně činní odvádí příspěvky na sociální zabezpečení a z těchto vybraných finančních prostředků jsou ihned vypláceny dávky současným důchodcům. Někdy také tento systém bývá označován zkratkou PAYG, což je zkratka anglického výrazu „pay as you go“. Tento systém vychází z myšlenky mezigenerační solidarity a příslibu budoucí péče. Tedy, v současnosti výdělečně činné osoby solidárně platí důchody současným důchodcům a věří, že až se oni dostanou do důchodového věku, pak produktivní populace zaplatí důchody jim.

Již z vysvětlení této mezigenerační solidarity si můžeme domyslet problémy, se kterými se průběžně financované důchodové systémy potýkají. Jako jeden z příkladů mohu uvést stárnutí populace. Tento systém je povinný pro všechny fyzické osoby, které jsou výdělečně činné na území ČR. To, že je povinný, je jeden ze způsobů, jak zabránit vzniku chudoby, dále je tato povinnost základním prvkem občanské solidarity.

3.2 Systém financování základního důchodového systému v ČR

Systém je financován povinnými příspěvky účastníků, tedy zaměstnanců a OSVČ, dále přispívají i zaměstnavatelé. Výpočet, stejně tak i další důležité údaje nutné pro výpočet

¹³ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2009 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>.

příspěvků upravuje **zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.**

Zákon stanoví zejména:

- poplatníky pojistného,
- vyměřovací základ,
- rozhodné období,
- odvody pojistného,
- výše sazeb pojistného.

Kdo jsou **poplatníci** pojistného jsem uvedl již v úvodu této kapitoly, jen bych chtěl ještě dodat, že sem spadají také osoby, jejichž pracovní poměr vznikl jmenováním, jako jsou například soudci, poslanci, prezident atd.

Vyměřovacím základem zaměstnance pro pojistné na důchodové pojištění je úhrn příjmů, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob podle zákona o daních z příjmů a nejsou od této daně osvobozeny a které mu zaměstnavatel zúčtoval v souvislosti se zaměstnáním, které zakládá účast na nemocenském pojištění nebo účast jen na důchodovém pojištění.¹⁴

Rozhodným obdobím, z něhož se zjišťuje vyměřovací základ zaměstnance, organizace a malé organizace, je kalendářní měsíc. U OSVČ si osoba samostatně výdělečně činná sama volí svůj vyměřovací základ, zákon však stanoví jeho minimální výši jako 50 % příjmů ze samostatně výdělečné činnosti po odpočtu výdajů vynaložených na jejich dosažení, zajištění a udržení. Pro tento vyměřovací základ však existují minimální a maximální hranice.¹⁵

¹⁴ § 5 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ § 6 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

3.3 Výdaje základního důchodového systému v ČR

Základní český důchodový systém kryje všechna rizika, díky kterým dochází k dlouhodobé ztrátě zdroje obživy (výdělku) a také si takový zdroj opatřit.

Dávky kryjí tedy rizika:

- stáří (ohled na dosažený věk),
- invalidita (dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav),
- ovdovění a osiřetí.

Ze systému se tedy poskytují tyto dávky:

- starobní důchod,
- plný invalidní důchod,
- částečný invalidní důchod,
- vdovský důchod,
- vdovecký důchod,
- sirotčí důchod.

Ve své práci se dále zaměřím na teoretický popis, vlastnosti, výpočet starobního důchodu, ostatním důchodům ve své práci nebudu věnovat větší pozornost.

3.4 Konstrukce důchodu

V České republice je dvousložková konstrukce důchodu. Důchod se tedy skládá z **pevné výměry** (1. složka) a **procentní výměry** (2. složka), jejíž výše závisí na výši výdělku a době pojištění.

- Základní výměra činí pro rok 2009 - 2 170 Kč.
- Procentní výměra se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu tak, že za každý rok pojištění do doby dosažení věkové hranice nároku na starobní důchod náleží 1,5 % výpočtového základu. Tato procentní výměra se zvyšuje pojištěnci, který i po vzniku nároku na starobní důchod vykonával výdělečnou činnost a to tak, že za každých 90 kalendářních dnů této výdělečné činnosti se o 1,5 % výpočtového základu zvyšuje. Avšak je zde stanovena také minimální výše procentní výměry a to na 770 Kč.

4 Starobní důchod

Hlavní cíl starobního důchodu je zabezpečení občana při dosažení určitého věku. Vedle podmínky dosažení určitého věku, je zde i další podmínka splnění určitého počtu let trvání pojištění pro vznik nároku na starobní důchod. V ČR je nutná doba pojištění pro vznik nároku na důchod 25 let. Není-li splněna tato podmínka, stanoví zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění další podmínku - dosažení věku 65 let a doby pojištění 15 let.

4.1 Důchodový věk

Jak už vyplynulo z předchozího výkladu, je důležité určení důchodového věku. Tento věk je jakási umělá hranice, která vzniká na základě celospolečenského konsenzu a je ovlivněna demografickým vývojem, střední délkou života, ale také politickými tlaky.

Před 1. lednem 1996 činila věková hranice v ČR pro nárok na starobní důchod: u **mužů 60 let**, u **žen pak 57 let** pokud byly bezdětné, přičemž důchodový věk se u žen snižoval podle počtu vychovaných dětí. Maximálně však do 53 let. Dnes se důchodový věk pojištěnce stanoví tak, že se ke kalendářnímu měsíci, ve kterém dosáhl výše uvedené věkové hranice (60 let muži, 57 let ženy atd.), přičítají u mužů 2 a u žen 4 kalendářní měsíce za každý i započatý kalendářní rok doby po 31. prosinci 1995 do dosažení výše uvedené věkové hranice.¹⁶ Po 31. prosinci 2012 bude potřebný věk pro odchod do důchodu:

- **63 let pro muže.**

u žen závisí na počtu vychovaných dětí:

- 63 let pro ženy, které nevychovaly žádné dítě,
- 62 let pro ženy, které vychovaly jedno dítě,
- 61 let pro ženy, které vychovaly dvě děti,
- 60 let pro ženy, které vychovaly tři nebo čtyři děti,
- 59 let pro ženy, které vychovaly 5 a více dětí.

¹⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 207.

4.1.1 Ukázka určení důchodového věku

Zde uvedu pro názornost příklad stanovení důchodového věku pro ženu narozenou 1. 3. 1950, která vychovala 1 dítě:

Tato žena dosáhne důchodového věku 56 let ($57 - 1$) k datu 1. 3. 2006. K tomuto datu se však musí započítat za každý započatý rok 4 měsíce a to od 31. 12. 1995, tj. 44 měsíců, jak ukazuje tabulka.

Tab. 1 Navýšení důchodového věku

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Celkem
Měsíce	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	44

Zdroj: vlastní tvorba

Výsledný věk, kdy vznikne této ženě nárok na důchod je 59 let a 8 měsíců. O starobní důchod může požádat ke dni 1. listopadu 2009.

4.2 Výpočet dávek důchodového systému

Základním pojmem v souvislosti s vyměřováním dávek je pojem dávková formule.

„Dávkovou formulí se rozumí konkrétní postup při stanovení základu, z něhož se vyměřuje výše důchodové dávky a samotné vyměření této dávky za aplikace exaktně matematických pravidel“.¹⁷

Postup výpočtu má dvě části, v první se stanovuje výpočtový základ a v druhé se již vyměřuje vlastní důchodová dávka. Pro stanovení výpočtového základu je nutné si vysvětlit některé pojmy, které jsou při stanovení velice důležité. Jedná se o:

- rozhodné období (RO),
- vyloučené doby (VD),
- vyměřovací základ (VZ),

¹⁷ DURDISOVÁ, J. a kol. *Sociální politika v ekonomické praxi*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2005, s. 103.

- všeobecný vyměřovací základ (VVZ),
- přepočítací koeficient (PK),
- koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu (KNVVZ),
- roční vyměřovací základ (RVZ),
- osobní vyměřovací základ (OVZ),
- výpočtový základ (VpZ).

Rozhodné období

Podle zákona se rozhodným obdobím rozumí časový úsek, v němž se zjišťuje výše OVZ. Jedná se o 30 kalendářních roků bezprostředně před rokem přiznání důchodu. Do rozhodného období se nezahrnuje kalendářní rok, ve kterém pojištěnec dosáhl 18 let věku, a kalendářní roky předcházející. Do tohoto období se však také nezahrnují roky před rokem 1986, plná délka 30 let bude tedy dosažena až v roce 2016.¹⁸

Vyloučené doby

Jsou to doby, které se vylučují z rozhodného období. Jedná se o:

- dobu pobírání dávek nemocenského pojištění,
- dobu účasti na důchodovém pojištění při studiu,
- dobu účasti na důchodovém pojištění z důvodů vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání atd.¹⁹

Hlavním důvodem zahrnutí vyloučených dob do výpočtu důchodu je zohlednění výše průměrného příjmu. Pokud by se tyto doby neodpočítávaly, byl by průměr snížen a to by mělo negativní dopad na výši procentní výměry důchodu.

Vyměřovací základ

Je důležitý pro výpočet důchodové dávky a je stanoven jako vyměřovací základ pro stanovení pojistného na sociální pojištění a státní politiku zaměstnanosti.

¹⁸ Viz § 18 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹ § 16 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Všeobecný vyměřovací základ

Pod tímto pojmem rozumíme výši průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství za kalendářní rok zjišťovanou Českým statistickým úřadem. Všeobecný vyměřovací základ stanoví vláda svým nařízením.

Přepočítací koeficient

Průměrná mzda v ČR za kalendářní rok je známá až koncem 3. čtvrtletí roku následujícího. To znamená, že by zde byla možnost aktualizovat VZ pouze na mzdovou úroveň, kterou účastník dosáhl dva roky před přiznáním důchodu. Vláda proto svým nařízením stanoví přepočítací koeficient jako podíl průměrné měsíční mzdy za 1. pololetí kalendářního roku, který o jeden rok předchází roku přiznání důchodu a 1. pololetí kalendářního roku, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu. Tím se dosáhne aktuálnosti VZ na nejaktuálnější známou úroveň v době žádosti o důchod.

Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu

Jak už jsem uvedl, pro výpočet důchodu jsou důležité vyměřovací základy za dlouhé období (většinou od roku 1986). Avšak v souvislosti s růstem cenové hladiny se současná hodnota tehdejších příjmů mění. Proto je potřeba jednotlivé základy zrealnit. K tomu právě slouží KNVVZ. Stanoví se jako podíl VVZ za kalendářní rok, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu, vynásobeného PK a všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, pro který se vypočítává roční vyměřovací základ.²⁰

Roční vyměřovací základ

RVZ je definován jako součin úhrnu vyměřovacích základů (měsíčních) pojištěnce za kalendářní rok a koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu. Při jeho výpočtu pak platí tyto vztahy:

²⁰ KAHOUN, V., VURM, V. a KUČEROVÁ, B. *Vybrané kapitoly z pojišťovnictví*. Praha: Triton, 2008, s. 54.

$$RVZ_t = UVZ_t \times KNVVZ_t = UVZ_t \times \frac{VVZ_{d-2} \times PK_d}{VVZ_t} \quad (1)$$

kde

<i>RVZ</i>	- roční vyměřovací základ
<i>UVZ</i>	- úhrn měsíčních vyměřovacích základů (vyměřovací základ, VZ)
<i>KNVVZ</i>	- koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu
<i>VVZ</i>	- všeobecný vyměřovací základ
<i>PK</i>	- přepočítací koeficient
<i>t</i>	- rok zjišťování vyměřovacího základu
<i>d</i>	- rok přiznání důchodu
<i>d – 2</i>	- kalendářní rok o dva roky předcházející roku přiznání důchodu

Osobní vyměřovací základ

Je měsíční průměr součtu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období.

Vzorec pro výpočet je dán:

$$OVZ = \frac{\sum RVZ}{\text{poč. kal. dnů v RO – VD}} \times 30,4167 \quad (2)$$

Výpočtový základ

Výpočtovým základem je osobní vyměřovací základ, pokud nepřevyšuje částku 10 500 Kč. Převyšuje-li osobní vyměřovací základ částku 10 500 Kč, stanoví se výpočtový základ tak, že částka 10 500 Kč se počítá v plné výši, z částky osobního vyměřovacího základu nad 10 500 Kč do 27 000 Kč se počítá 30 % a z částky osobního vyměřovacího základu nad 27 000 Kč se počítá 10 %.²¹

²¹ Viz § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Všeobecný vyměřovací základ pro rok 2007, který se používá při výpočtu důchodů v roce 2009 činí 21 527 Kč, odpovídající přepočítací koeficient činí 1,0942. Takto získaný výpočtový základ je následně použit pro výpočet procentní výměry důchodu.²²

Jsem si vědom, že vysvětlení jednotlivých termínů, které jsou potřeba pro výpočet starobního důchodu, nemusí být úplně dostatečné, avšak věřím, že se lépe pochopí přímo z příkladu, který bude nyní následovat.

4.3 Příklad výpočtu důchodu

Nyní se ve své práci zaměřím na praktickou ukázkou výpočtu důchodu a to pro ženu narozenou 1. 3. 1950, která vychovala jedno dítě. Jedná se o stejnou osobu, kterou jsem uváděl v praktické ukázce při výpočtu důchodového věku.

Tato žena dosáhne důchodového věku 1. listopadu 2009, kdy jí bude 59 let a 8 měsíců, ke dni přiznání důchodu získala 40 let pojištění. Přesně k tomuto datu požádá o starobní důchod, tedy nebude ani den přesluhovat.

Svůj příklad zde rozdělím na 3 části, v první vypočítám starobní důchod, když žena pobírala po celou dobu své profesní kariéry průměrný plat, v druhé části pak 3násobek průměrného platu a v poslední části pobírala pouze jednu polovinu průměrného platu. Jednotlivé postupy výpočtu ukážu jen v prvním případě, u ostatních by to bylo obdobné (zde uvedu jen důležité údaje).

Rozhodné období

Žena dosáhne věkové hranice odchodu do důchodu 1. 11. 2009. Rozhodné období je tedy v rozmezí let 1986 až 2008 tedy 23 let.

²² Viz § 17 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Vyloučené doby

Budou celkem 130 dní.

Vyměřovací základ, všeobecný vyměřovací základ

Je uveden v tabulce. Pro první část příkladu je vyměřovací základ 12 x VVZ, pro druhou 36 x VVZ (tedy trojnásobek průměrného platu) a pro poslední případ pak 6 x VVZ (polovina průměrného platu). Pro úplnost ještě uvedu, že pro poslední rok, kdy se VZ zjišťuje, jsem odhadl průměrnou mzdu na 23 500 Kč.

Přepočítací koeficient

Pro důchody přiznávané v roce 2009 je stanoven ve výši 1,0942.

Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu

Vypočítá se podle následujícího vzorce:

$$KNVVZ_t = \frac{VVZ_{d-2} \times PK_d}{VVZ_t} \quad (3)$$

Tab. 2 Potřebné údaje pro výpočet starobního důchodu při různých příjmech

Rok	VVZ	PK	KNVVZ	VD	Průměrný příjem		3násobek průměrného příjmu	
					VZ	RVZ	VZ	RVZ
1986	2 964		7,9470		35 568	282 659	106 704	847 977
1987	3 026		7,7842		36 312	282 660	108 936	847 980
1988	3 095		7,6106		37 140	282 658	111 420	847 973
1989	3 170		7,4305		38 040	282 656	114 120	847 969
1990	3 286		7,1682		39 432	282 656	118 296	847 969
1991	3 792		6,2117		45 504	282 657	136 512	847 972
1992	4 644		5,0721		55 728	282 658	167 184	847 974
1993	5 817		4,0493	80	69 804	282 657	209 412	847 972
1994	6 896	1,1914	3,4157		82 752	282 656	248 256	847 968
1995	8 172	1,1978	2,8824		98 064	282 660	294 192	847 979
1996	9 676	1,1194	2,4344		116 112	282 663	348 336	847 989
1997	10 696	1,0891	2,2022		128 352	282 657	385 056	847 970
1998	11 693	1,0850	2,0144	50	140 316	282 653	420 948	847 958
1999	12 655	1,0620	1,8613		151 860	282 657	455 580	847 971
2000	13 490	1,0942	1,7461		161 880	282 659	485 640	847 976
2001	14 640	1,0693	1,6089		175 680	282 652	527 040	847 955
2002	15 711	1,0717	1,4993		188 532	282 666	565 596	847 998
2003	16 769	1,0665	1,4047		201 228	282 665	603 684	847 995
2004	17 882	1,0532	1,3172		214 584	282 650	643 752	847 950
2005	18 809	1,0707	1,2523		225 708	282 654	677 124	847 962
2006	20 050	1,0753	1,1748		240 600	282 657	721 800	847 971
2007	21 527	1,0942	1,0942		258 324	282 658	774 972	847 974
2008			1,0000		282 000	282 000	846 000	846 000
Celkem						6 500 468		19 501 402

Zdroj: Vlastní výpočty

Roční vyměřovací základ

Jsou uvedeny v tabulce, způsob výpočtu stanovím pouze pro rok 1986, pro ostatní roky by se vypočítal obdobně.

$$RVZ_{1986} = VZ_{1986} \times KNVVZ_{1986} = 35\,568 \times 7,9470 = 282\,659 \quad (4)$$

Osobní vyměřovací základ

$$OVZ = \frac{6\,500\,468}{8\,401 - 130} \times 30,4167 = 23\,906 \text{ Kč}$$

Zde se OVZ zaokrouhluje na celé koruny nahoru.

Výpočtový základ

Částka 10 500 Kč se počítá v plné výši, z částky 10 500 – 27 000 Kč se počítá 30 %, tedy 30 % z 13 406 Kč je 4 022 Kč. **Celkový VpZ = 14 522 Kč.**

Procentní výměra důchodu

Celková doba pojištění do vzniku nároku na důchod činila 40 let, výše procentní sazby za každý rok pojištění je 1,5 %. Pro náš příklad je tedy $40 \times 1,5 = 60 \%$.

Žena v našem příkladě neodpracovala ani den navíc po vzniku nároku na důchod, procentní výměra se tedy nijak nezvýší.

Výše procentní výměry tedy bude $0,60 \times 14\,522 \text{ Kč} = 8\,714 \text{ Kč}$ (opět zaokrouhleno na koruny nahoru).

Základní výměra

2 170 Kč

Celková výše důchodu: 2 170 Kč + 8 714 Kč = 10 884 Kč

Tento starobní důchod je pro osobu, která po celou dobu zaměstnání pobírala průměrnou mzdu. Pro osobu, která pobírala 3násobek průměrného příjmu, by pak byly jednotlivé údaje:

$$OVZ = 19\,501\,402 / (8\,401 - 130) \times 30,4167 = 71\,717 \text{ Kč}$$

$$VpZ: 10\,500 \text{ Kč plně} + 4\,950 \text{ Kč (30 \% z částky přesahující 10 500 do 27 000)} + 4\,472 \text{ Kč (10 \% nad 27 000)} = 19\,922 \text{ Kč}$$

$$\text{Procentní výměra: } 60 \% \text{ z } 19\,922 \text{ Kč} = 11\,954 \text{ Kč}$$

Základní výměra: 2 170 Kč

Starobní důchod: 14 124 Kč

Tab. 3 Doplnění tabulky číslo 2 pro výpočet starobního důchodu z poloviny průměrného příjmu

Rok	Polovina průměrného příjmu	
	VZ	RVZ
1986	17 784	141 329
1987	18 156	141 330
1988	18 570	141 329
1989	19 020	141 328
1990	19 716	141 328
1991	22 752	141 329
1992	27 864	141 329
1993	34 902	141 329
1994	41 376	141 328
1995	49 032	141 330
1996	58 056	141 332
1997	64 176	141 328
1998	70 158	141 326
1999	75 930	141 329
2000	80 940	141 329
2001	87 840	141 326
2002	94 266	141 333
2003	100 614	141 332
2004	107 292	141 325
2005	112 854	141 327
2006	120 300	141 328
2007	129 162	141 329
2008	141 000	141 000
Celkem		3 250 233

Kdyby žena měla polovinu průměrného příjmu, její důchod by činil:

OVZ: $3\,250\,233 / (8\,401 - 130) \times 30,4167 = 11\,953 \text{ Kč}$

VpZ: $10\,500 \text{ Kč} + 436 \text{ Kč} = 10\,936 \text{ Kč}$

Procentní výměra: $60 \% \text{ z } VpZ = 6\,562 \text{ Kč}$

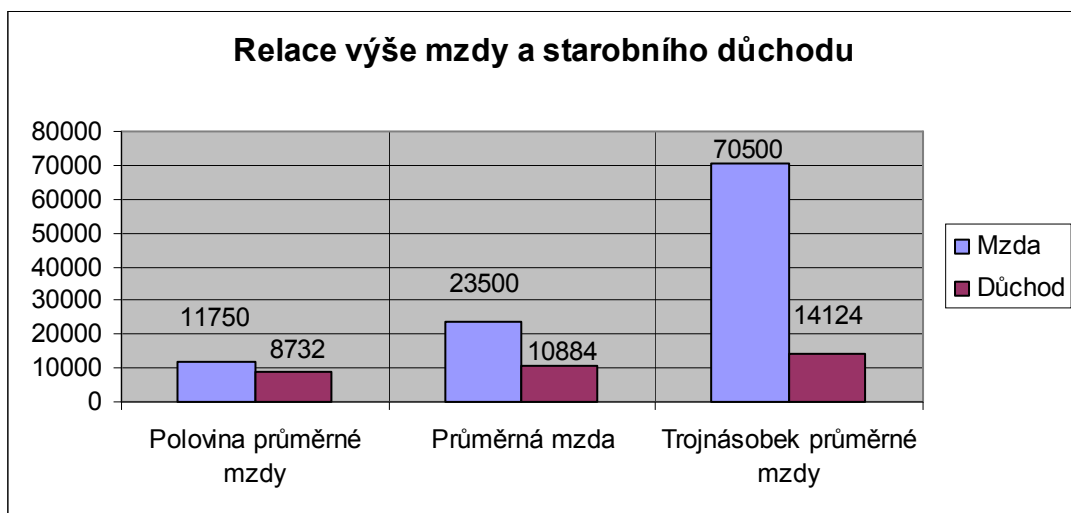
Základní výměra: $2\,170 \text{ Kč}$

Starobní důchod: 8 732 Kč

4.4 Interpretace výsledků, valorizace důchodů

Z jednotlivých výší důchodů je jasné patrné, že první pilíř důchodového systému je velmi solidárně založen. S růstem mzdy relativně důchod klesá, to nám ukazuje následující graf.

Graf 1

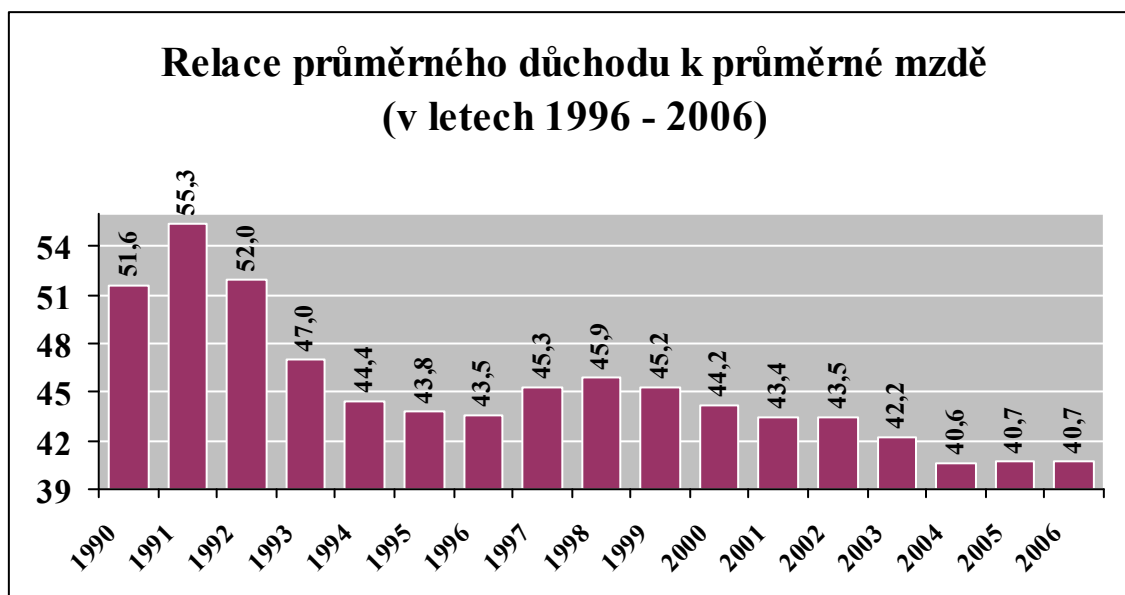

Zdroj: Vlastní zpracování

Abych byl úplně přesný, poměr hrubé mzdy a výše starobního důchodu se nazývá **náhradový poměr**. V mém příkladě tento poměr klesá z téměř 74,3 % na 46,3 % a při trojnásobku průměrné mzdy je pak náhradový poměr pouze 20 %. Dalo by se říci, že tento systém je příliš štědrý pro důchody z podprůměrných příjmů a naopak poskytuje nedostatečnou náhradu pro důchody z nadprůměrných příjmů. Tento poměr pak zakládá poptávku po dalších možnostech finančního zabezpečení na stáří, jako je penzijní připojištění, životní pojištění atp., neboť s odchodem do starobního důchodu by razantně klesl příjem občana, který pobíral průměrnou a vyšší mzdu.

Abych nyní zachytil tendenci vývoje prvního pilíře, uvedu zde graf z přednášky Ing. Václava Křivohlávka, CSc., který ukazuje průměrnou výši důchodu vůči průměrné mzdě v jednotlivých letech.

Graf 2

Zdroj: Přednáška Ing. Václava Křivohlávka na TUL ze dne 27. února 2008

Z grafu je patrné jakési ustálení relace na téměř 41 %, avšak do budoucna se předpokládá spíše další pokles. Tento pokles bude zapříčiněn hlavně stárnutím populace a s tím spojeným úbytkem osob v produktivním věku, což bude mít za následek, že se v průběžném důchodovém systému méně vybere (při stávajících podmínkách) a aby nebyl systém ve schodku, bude se muset i méně vydat.

4.4.1 Valorizace důchodů

Aby starobní důchody, které jsou již jednou přiznány, neztrácely hodnotu v čase (inlace), je v zákoně²³ zavedena automatická valorizace. Starobní důchody se zvyšují v pravidelném termínu nebo v mimořádném termínu. Pravidelným termínem je leden kalendářního roku. Aby se zvýšily důchody v pravidelném termínu je nutný meziroční růst cen alespoň o 2 %.

Mimořádným termínem je pátý kalendářní měsíc následující po měsíci, v němž růst cen dosáhl za stanovené období aspoň 5 %.²⁴

²³ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

²⁴ Viz § 67 odst. 5, zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zvýšení důchodu je stanoveno tak, aby tvořilo alespoň 100 % růstu cen a dále též minimálně $\frac{1}{3}$ růstu reálné mzdy.

5 Penzijní připojištění

Jak vyplynulo z předchozího výkladu, povinný pilíř důchodového zabezpečení neposkytuje dostatečně vysoké starobní důchody občanům, kteří pobírali středně či vysoce nadprůměrné příjmy. To je způsobeno vysokou solidárností tohoto systému, bez které by byl systém nestabilní (stačí si jen představit stejný náhradový poměr třeba o velikosti 30 % u všech příjmových skupin). Nedostatečnosti prvního pilíře vedly ke vzniku penzijního připojištění. Již samotný název nám napovídá, že se jedná o volitelný pilíř, do něhož vstupuje účastník na základě svobodného rozhodnutí. V souladu s běžnou světovou praxí můžeme penzijní připojištění označovat jako třetí pilíř důchodového zabezpečení.

5.1 Vznik penzijního připojištění v ČR

Možnost vzniku penzijního připojištění v České republice byla vytvořena přijetím zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením. Tento zákon byl však od doby svého přijetí již několikrát novelizován. Je zde ještě potřeba podotknout, že se v roce 1994 Česká republika stala jednou z prvních zemí střední Evropy, které zavedly dodatkové penzijní připojištění.²⁵ Zde v úvodu bych chtěl uvést, co se rozumí pod pojmem „penzijní připojištění“. **Je to shromažďování peněžních prostředků od účastníků a státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito prostředky a vyplácení dávek penzijního připojištění.** Přičemž penzijní připojištění nesmí vykonávat nikdo jiný než penzijní fondy.

²⁵ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 225.

5.2 Charakteristika penzijního připojištění

Pro penzijní připojištění jsou typické určité charakteristiky, jedná se o:

- dobrovolnost,
- státní podporu,
- státní dozor.

5.2.1 Dobrovolnost

Účast je dobrovolná a vzniká na základě uzavření písemné smlouvy. Účastníkem může být fyzická osoba starší 18 let s trvalým pobytem na území České republiky, která uzavře s penzijním fondem písemnou smlouvu o penzijním připojištění. Dále se v zákoně stanoví, že účastníkem může být i osoba s bydlištěm na území jiného členského státu EU, pokud je účastna na důchodovém pojištění nebo je poživatelem důchodu z českého důchodového pojištění nebo je účastna veřejného zdravotního pojištění v České republice.²⁶ Účastník může také penzijní připojištění vypovědět, v zákoně není stanoveno z jakých důvodů, avšak penzijní plán zde může stanovit výpovědní lhůtu.²⁷

Důvody jsou stanoveny pouze pro vypovězení penzijního připojištění penzijním fondem.²⁸ Jako příklad zde mohu uvést to, že penzijní fond může vypovědět připojištění účastníkovi, který nezaplatil příspěvek minimálně po dobu šesti měsíců, nebo uvedl při uzavírání smlouvy nepravdivé údaje.

Dále penzijní připojištění může zaniknout na základě dohody mezi účastníkem a penzijním fondem, ale také při ukončení výplaty penze, výplaty jednorázového vyrovnání, výplaty odbytného nebo úmrtím účastníka.

²⁶ § 2 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ § 17 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸ § 18 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

5.2.2 Státní podpora

Jak jsem již naznačil, téměř každý stát má zájem na tom, aby si jeho občané samostatně ukládali část svých současných finančních prostředků na stáří. Avšak stát musí občany ke vzdání se současné spotřeby pro zvýšení spotřeby v budoucnosti (stáří) motivovat. Jako způsob motivace u penzijního připojištění stát zvolil státní příspěvek a od roku 2000 také možnost daňových úlev.

Na základě zákona je státní příspěvek poskytován k příspěvku účastníka. Státní příspěvek závisí na výši příspěvku účastníka.²⁹ Způsob určení státního příspěvku nám ukazuje následující tabulka:

Tab. 4 Výše státního příspěvku na kalendářní měsíc

Výše příspěvku účastníka v Kč	Výše státního příspěvku
100 až 199	50 + 40 % z částky nad 100 Kč
200 až 299	90 + 30 % z částky nad 200 Kč
300 až 399	120 + 20 % z částky nad 300 Kč
400 až 499	140 + 10 % z částky nad 400 Kč
500 a více	150 Kč

Zdroj: § 29 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

Jak můžeme vidět, státní příspěvek není jednotný, ale je odstupňován podle příspěvků účastníka. S rostoucí výší příspěvku se státní příspěvek relativně snižuje až do výše příspěvku účastníka 500 Kč. To, že stát uděluje příspěvek však nemá za následek jen určitou motivaci k uzavření penzijního připojištění, ale také si tím stát zajišťuje zvýšení svých pravomocí. Státní orgány mohou kontrolovat činnost penzijních fondů a zabránit tak zneužití výdajů ze státního rozpočtu (státní příspěvky), ale také ochránit vklady účastníků. K tomu, jak stát konkrétně reguluje a dozoruje penzijní fondy se ještě vrátím v kapitole o hospodaření penzijního fondu.

²⁹ Viz § 29 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

Je zapotřebí ještě uvést, že státní příspěvek je v penzijním připojištění dosti neobvyklý způsob podpory, neboť ve vyspělých zemích státní podpora spočívá převážně v možnostech odpočtu zaplaceného pojistného od daňového základu.³⁰ Státní příspěvek se připisuje přímo na účet účastníka u penzijního fondu. Z celkové částky na účtu účastníka se pak stanoví výše dávky, státní příspěvek zde tedy plní roli přímé finanční podpory ve stáří. Tento efekt naopak u daňových úlev schází, neboť peníze, které účastník ušetří na daních, může poté využít na koupi čehokoli. Je tedy jasné, že daňové úlevy se ve výši finální naspořené částky přímo neobjeví. Obojí zvýhodnění (státní příspěvek či daňové úlevy) plní funkci motivační, avšak státní příspěvek plní také funkci kapitalizační. To už vyplynulo z předchozího výkladu, neboť tento příspěvek je součástí finančních prostředků na účtu účastníka u penzijního fondu a tyto prostředky se dále zúčastňují.

Co se týče daňové úlevy, je možná jak pro zaměstnance, tak pro zaměstnavatele. Zákon umožňuje odpočet zaplaceného pojistného od daňového základu. Tato státní podpora penzijního připojištění je obvyklá ve vyspělých zemích. V České republice může občan odečíst částku maximálně 12 000 Kč za rok.

Zaměstnavatel může odečíst příspěvek zaměstnanci, maximálně však do výše 24 000 Kč ročně. Přesné vysvětlení možností daňových úlev u zaměstnance i zaměstnavatele vysvětlím v kapitole o daňových úlevách, kde pro názornost uvedu i příklady, na tomto místě to není účelné.

Nyní bych chtěl zmínit některé problémy, se kterými se penzijní připojištění potýká díky státní podpoře. Z tabulky, ve které se stanoví výše státního příspěvku to nemusí být jasné patrné ale zamyslíme-li se, zjistíme, že degresivní stanovení státního příspěvku má za následek toto:

- velký podíl účastníků platí poměrně malý měsíční příspěvek, např. 300 Kč, kdy se dosahuje relativně vysokého zhodnocení vložených prostředků,³¹
- motivaci právě k nízkým příspěvkům účastníků,

³⁰ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 228.

³¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 229.

- celý systém výplaty a nárokování příspěvku je administrativně, ale i časově mimořádně náročný a finančně dosti nákladný,
- stanovení maximální výše státního příspěvku (150 Kč) má za následek, že se v průběhu spoření zpravidla měsíční příspěvek účastníka nezvyšuje nad částku 500 Kč.

Dalším poměrně závažným problémem je to, že se již od r. 2000 nezměnila výše státního příspěvku, ten je stále stejný, ale nominální mzdy však od roku 2000 vzrostly. Jeví se tedy nutné tyto stání příspěvky valorizovat, např. obdobně jako to je zavedeno u starobních důchodů. Stejným způsobem by se pak mohl valorizovat i limit daňových úlev.

Musím také uvést, proč je celý systém státního příspěvku administrativně náročný. Je to proto, že penzijní fond si nárokuje státní příspěvky po Ministerstvu financí jednou za čtvrt roku. U svého depozitáře (tento termín bude ještě vysvětlen) má kvůli tomu zřízeno několik účtů, musí evidovat separátně státní příspěvky, příspěvky účastníků, zhodnocení příspěvků. Tyto účty slouží jak pro připisování příspěvků, tak pro jejich vracení.

5.2.3 Státní dozor

Právní rámec pro činnost penzijních fondů vytváří zákon o penzijním připojištění se stáním příspěvkem.

Zákon stanoví, že založit penzijní fond může jakákoli osoba, právnická nebo fyzická, tuzemská či zahraniční. Dále penzijní fond musí být akciovou společností, pro kterou však platí některé odchylky od ustanovení obchodního zákoníku. Minimální hodnota základního kapitálu je v zákoně stanovena na 50 mil. Kč, přičemž tento základní kapitál musí být tvořen pouze peněžitými vklady. Tyto vklady musí být splaceny ještě před podáním žádosti o povolení ke vzniku a činnosti penzijního fondu.³²

³² § 3 a § 4 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

Ke vzniku a činnosti penzijního fondu je třeba povolení. O udělení povolení rozhoduje na základě písemné žádosti zakladatelů penzijního fondu Česká národní banka (ČNB). Před vydáním rozhodnutí o žádosti o povolení požádá ČNB o stanovisko Ministerstvo práce a sociálních věcí.³³ Žádost musí mít určité náležitosti, jedná se například o výši základního kapitálu, odbornou způsobilost navrhovaných členů představenstva a dozorčí rady, depozitáře apod. Dále je v zákoně stanoveno, že k této žádosti o povolení musí být přiloženy mimo jiné také tyto dokumenty:

- **penzijní plán,**
- **statut.**

Tyto dva dokumenty jsou velice důležité jak pro činnost penzijního fondu, tak pro účastníka penzijního připojištění, proto se o nich zmíním v samostatné kapitole. Chtěl bych zde také uvést, že pokud penzijní fond nesplňuje některé zákonné požadavky, či v žádosti přiložil penzijní plán či statut, který ČNB vyhodnotí jako odporující zákonu, nebude penzijnímu fondu poskytnuto povolení k činnosti.

³³ Viz § 5 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

6 Penzijní plán a statut PF

Jak jsem již uvedl, aby mohl penzijní fond provozovat svoji činnost, musí mít svůj penzijní plán a statut, které schválila ČNB. Všechny následné změny musí být také schváleny ČNB. Nyní se zaměřím na nutné náležitosti každého z dokumentů.

6.1 Statut

Tento dokument musí obsahovat rozsah činnosti penzijního fondu, zaměření a cíle jeho investiční politiky (zejména druhy majetkových hodnot, které budou pořízovány), zásady hospodaření penzijního fondu, způsob použití zisku, obchodní jméno a sídlo depozitáře, a co hlavně: způsob zveřejňování zpráv o hospodaření s majetkem a o změnách statutu a také informaci o tom, kde lze tyto zprávy obdržet.³⁴

6.2 Penzijní plán

musí obsahovat:

- druhy penzí a ostatních dávek penzijního připojištění,
- podmínky nároku na dávky penzijního připojištění a jejich výplatu,
- způsob výpočtu dávek poskytovaných z penzijního připojištění,
- důvody vypovězení penzijního připojištění,
- výši příspěvků,
- podmínky odkladu nebo přerušení placení příspěvků a změny výše příspěvků,
- pravidla a způsob placení příspěvků a postup při neplacení a opožděném nebo nesprávném placení příspěvků,
- podmínky převzetí peněžních prostředků z penzijního připojištění u jiného penzijního fondu a úpravu nároků na základě tohoto převzetí,
- zásady, podle kterých se účastníci včetně příjemců penzí podílejí na výnosech hospodaření penzijního fondu.³⁵

³⁴ ŠULC, J., ILLETŠKO, P., Penzijní připojištění. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2000, s. 36.

³⁵ § 11 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

Přičemž každý penzijní plán musí obsahovat podmínky, které určují nárok na **starobní penzi** a **jednorázové vyrovnání**. Dále také může penzijní plán upravit podmínky pro vznik nároků účastníků výhodněji než je uvedeno v zákoně, pokud to však zákon nevylučuje.

Tento penzijní plán je příspěvkově definovaný, což znamená, že výše penze závisí na úhrnu příspěvků zaplacených ve prospěch účastníka, dále pak na podílu účastníka na výnosech hospodaření penzijního fondu a věku, od kterého se poskytuje penze. Někdy se v literatuře můžeme setkat s označením tohoto plánu jako DC, což je zkratka z anglického Defined Contribution.

7 Dávky penzijního připojištění

Nyní se již dostáváme ke konečné části penzijního připojištění, a tím je poskytnutí dávky. Z penzijního připojištění se poskytuje několik druhů dávek, přičemž záleží pouze na svobodném výběru účastníka, kterou si zvolí dávku. Může zvolit:

jednorázové vyrovnání – je dávka, náležející účastníkovi místo penzí za podmínek stanovených penzijním plánem, nebo při ukončení trvalého pobytu v České republice.³⁶ Tato dávka se skládá ze součtu třech částek. První je úhrn příspěvků, které účastník na penzijním připojištění zaplatil. Druhá je úhrn státních příspěvků a třetí tvoří podíl na výnosech fondu z obou předchozích částí. Zde je třeba ještě uvést, že výnosy fondu popř. příspěvky zaměstnavatele při jednorázovém vyrovnání podléhají srážkové dani 15 % u zdroje.

odbytné - je dávka, která náleží účastníkovi, který spořil alespoň jeden rok (podle zákona), avšak penzijní plán může stanovit i kratší dobu. Jeho penzijní připojištění zaniklo dohodou nebo výpovědí. Odbytné se skládá z částky, kterou si účastník naspořil plus výnosy na hospodaření fondu. Zde se účastníkovi nevyplácí státní příspěvky ani výnosy fondu ze státních příspěvků. Ty se naopak musí vrátit ministerstvu. Výnos připisovaný fondem a příspěvky zaměstnavatele jsou zdaněny srážkovou daní 15 % u zdroje. Od 1. ledna 2006 je povinen příjemce odbytného navíc dodanit i dříve uplatněné odpočty od daňového základu.

penze – penzí rozumíme doživotní pravidelnou výplatu peněžní částky, a jde-li o pozůstalostní penzi, výplatu peněžní částky po dobu stanovenou penzijním plánem. Při výplatě penze podléhá srážkové dani 15 % pouze zhodnocení příspěvků (účastníka i státu) penzijním fondem. Z penzijního připojištění se může poskytovat několik penzí, jedná se o:

- starobní penzi,
- výsluhovou penzi,
- invalidní penzi,
- pozůstalostní penzi.

³⁶ DURDISOVÁ, J. a kol. *Sociální politika v ekonomické praxi*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2005, s. 114.

7.1 Starobní penze

V zákonu³⁷ je stanoveno, že tato penze musí být PF poskytována vždy. Je to hlavně díky tomu, aby penzijní připojištění plnilo svůj primární účel, tedy zabezpečovalo finanční prostředky ve stáří a nesloužilo pouze jako krátkodobé výhodné spoření, zde musím zvýraznit slovo **krátkodobé**, myslím tím dobu kratší než je 5 let. Zákon dále stanoví, že účastník má nárok na starobní penzi, pokud dosáhl minimálně 60 let. Tato hranice **nemůže** být penzijním fondem snížena, například na 50 či 55 let, to současný **zákon nedovoluje**. Druhá nutná zákonná podmínka pro získání starobní penze je, aby účastník 60krát řádně a včas zaplatil své měsíční příspěvky, tedy aby penzijní připojištění trvalo po dobu minimálně 5 let. Je to hlavně proto, že penzijnímu fondu vznikají se založením a zrušením penzijního připojištění značné náklady. Motivovat ke krátkodobému spoření (například pouze 2 roky), ke kterému by se připisovaly státní příspěvky, proto není v zájmu státu ani penzijních fondů.

7.2 Výsluhová penze

Podmínkou nároku na výsluhovou penzi je, aby pojištěná doba činila nejméně 180 kalendářních měsíců, tedy 15 let.³⁸ V literatuře se uvádí, že tento druh penze je důležitý zejména pro pracovníky, kteří vykonávají obtížnou a namáhavou práci, kterou nebudou moci vykonávat ve vyšším věku. Případným přechodem na méně placenou práci si tak mohou pomoci výsluhové penze udržet svůj příjem.³⁹ Je pravda, že výsluhová penze může plnit tento účel, avšak myslím si, že tato penze slouží hlavně jako jakési zkrácení lhůty pro získání vložených finančních prostředků pro mladší účastníky. Já sám mám již delší dobu sjednáno penzijní připojištění a na získání finančních prostředků, které jsou díky příspěvkům od státu velice dobře zhodnoceny, se již velmi těším. Tento můj názor sdílají i penzijní fondy, jako příklad mohu uvést Penzijní fond Stabilita od ČSOB, který již ve svém miniletáčku říká, že sjednání výsluhové penze je velice výhodné pro mladé účastníky (mladší 45 let), kteří se chtějí dostat ke svým penězům před zákonnou hranicí 60 let. Tento penzijní fond uvádím proto, že pro příklad, na kterém budu objasňovat vlastní

³⁷ § 21 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ § 21 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ DURDISOVÁ, J. a kol. *Sociální politika v ekonomické praxi*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2005, s. 115, dále KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 232.

podstatu penzijního připojištění, jsem si zvolil právě tento fond a mám o něm dostatek informací.

7.3 Invalidní penze

Podmínkou vzniku nároku na invalidní penzi je trvání pojištěné doby nejméně 36 kalendářních měsíců, přičemž tato doba nemůže být v penzijním plánu zkrácena.⁴⁰ Musí být stejně jako výsluhová penze sjednána ve smlouvě (zaškrtnuta), viz příloha A. Dále je nutné pro vznik nároku na invalidní penzi to, aby byl účastníku přiznán **plný invalidní důchod ze sociálního zabezpečení** (viz první část mé práce). Tato penze se pak vyplácí z úhrnů prostředků evidovaných ke dni přiznání nároku na výplatu penze na příspěvkovém a výnosovém účtu účastníka ve prospěch penze starobní a výsluhové.

7.4 Pozůstalostní penze

Zde nárok na penzi (pokud však byla sjednána) vzniká osobě, kterou účastník uvedl ve smlouvě (může určit i více osob).⁴¹ Podmínkou je úmrtí účastníka. Tato penze se také vyplácí z prostředků evidovaných na příspěvkovém a výnosovém účtu účastníka.

⁴⁰ Viz § 21 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

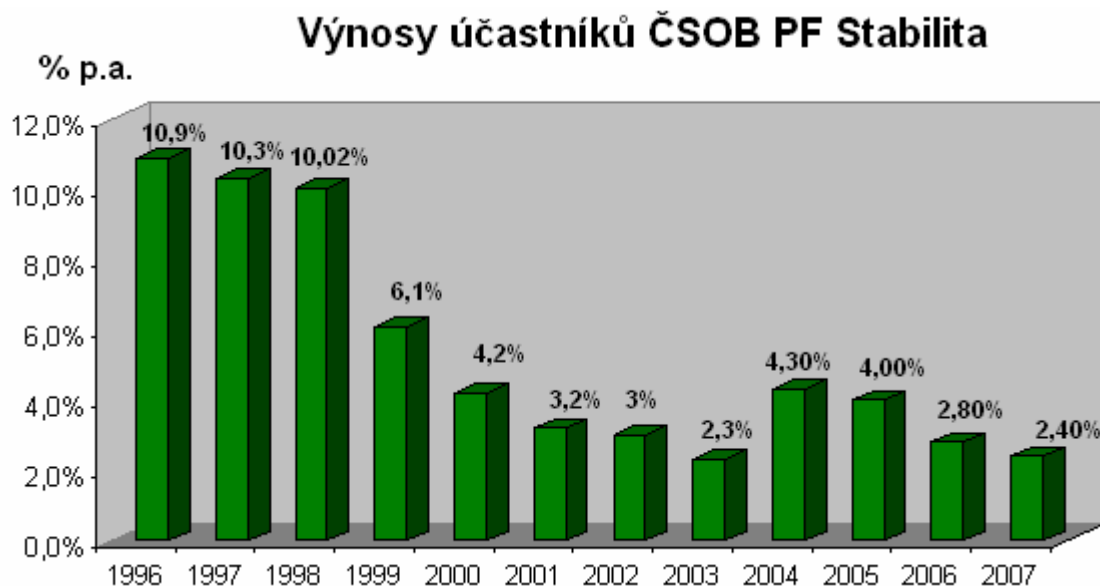
⁴¹ Viz § 21 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

8 Praktická ukázka penzijního připojištění

V této kapitole se zaměřím na osvětlení toho, jak se v průběhu trvání penzijního připojištění kumuluje na účtu účastníka celková částka, ale také i na velikost jednotlivých složek tohoto účtu v jednotlivých letech trvání penzijního připojištění. Jako určitý penzijní fond jsem si zvolil **ČSOB Penzijní fond Stabilita, a. s.** Tento fond jsem vybral hlavně proto, že jsem byl ve 3. ročníku na měsíční praxi v ČSOB Pojišťovně, kde se však také může uzavírat i penzijní připojištění. Při této praxi jsem se seznámil s prodejcem, který mi nyní velice ochotně sděluje všechny potřebné informace pro moji diplomovou práci, ať už jde o penzijní připojištění či životní pojištění.

V této praktické ukázce jsem zvolil jako modelovou osobu sebe, tedy téměř **25letého muže**, který uzavře penzijní připojištění s tím, že by chtěl pobírat starobní penzi co nejdříve. Věk, od kdy je možnost pobírání starobní penze je stanovena v zákoně. Již dříve jsem uvedl, že tato hranice je stanovena na 60 let věku. **Pojištěná doba** pro náš příklad bude tedy **35 let**. Je zde také potřeba tento termín blíže vysvětlit. V penzijním připojištění je to doba, po kterou trvalo penzijní připojištění a byly řádně a včas zaplacený příspěvky účastníka. Dále je pro tento příklad velice důležité, kolik budu chtít na penzijní připojištění pravidelně přispívat. V tomto příkladě jsem se rozhodl podrobněji prozkoumat tři měsíční příspěvky, tj. ve výši nejdříve **100 Kč**, dále **500 Kč** a jako poslední možnost jsem zvolil **1 500 Kč**. Pro příklad je také důležité zvolení očekávaného výnosu fondu, tedy to, jak budou účastníkovi příspěvky, ale i příspěvky státu zhodnoceny. Velikost zhodnocení jsem určil na 3 %. Tento předpoklad zhodnocení není nic nereálného, i když je pravda, že nyní v době celosvětové ekonomické krize je možná mírně nadsazen. Zhodnocení vložených prostředků, ať už účastníků či státu, Penzijním fondem Stabilita zobrazuje následující graf.

Graf 3

Zdroj: Penzijní fond Stabilita [online]. 2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW:
<<http://www.csobpf.cz/pfcz/cz/Stabilita/Vynosy-stabilita.htm>>.

Nyní se již zaměřím na příklady podle jednotlivých měsíčních příspěvků.

8.1 Měsíční příspěvek účastníka 500 Kč.

Při tomto příspěvku může účastník čerpat nejvyšší možný státní příspěvek, jak již bylo uvedeno v tabulce č. 4, která zobrazovala jednotlivé výše příspěvků účastníka a k nim jednotlivé výše státních příspěvků. **Státní příspěvek zde bude tedy 150 Kč měsíčně a tedy 1 800 Kč ročně.** To, jak se kumulují příspěvky účastníka, státní příspěvky a výnosy (3%) z těchto příspěvků nám ukazuje následující tabulka:

Tab. 5 Úhrny jednotlivých složek osobního účtu účastníka penzijního připojištění v jednotlivých letech při měsíčním příspěvku 500 Kč

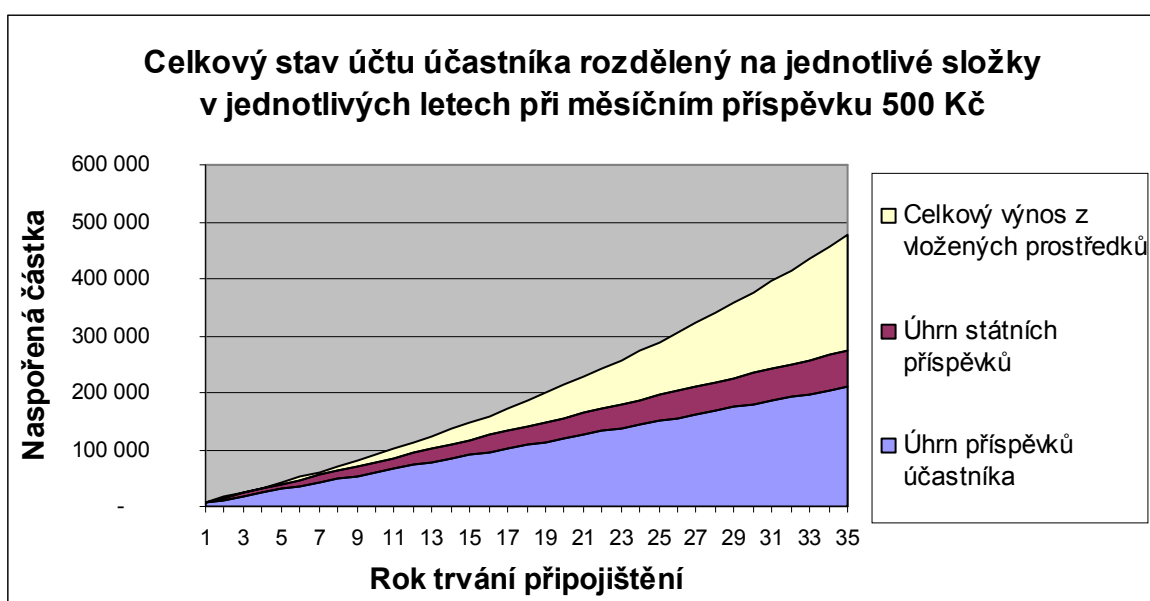
Rok trvání připojištění	Úhrn příspěvků účastníka	Úhrn státních příspěvků	Celkový výnos z vložených prostředků	Celkem naspořeno	Starobní penze
1	6 000	1 800	117	7 917	
2	12 000	3 600	472	16 072	
3	18 000	5 400	1 071	24 471	
4	24 000	7 200	1 922	33 122	
5	30 000	9 000	3 032	42 032	229
6	36 000	10 800	4 410	51 210	278
7	42 000	12 600	6 064	60 664	330
8	48 000	14 400	8 001	70 401	383
9	54 000	16 200	10 230	80 430	437
10	60 000	18 000	12 760	90 760	493
11	66 000	19 800	15 599	101 399	551
12	72 000	21 600	18 758	112 358	611
13	78 000	23 400	22 246	123 646	672
14	84 000	25 200	26 072	135 272	735
15	90 000	27 000	30 248	147 248	801
16	96 000	28 800	34 782	159 582	868
17	102 000	30 600	39 686	172 286	937
18	108 000	32 400	44 972	185 372	1 008
19	114 000	34 200	50 650	198 850	1 081
20	120 000	36 000	56 733	212 733	1 157
21	126 000	37 800	63 232	227 032	1 234
22	132 000	39 600	70 160	241 760	1 314
23	138 000	41 400	77 529	256 929	1 397
24	144 000	43 200	85 354	272 554	1 482
25	150 000	45 000	93 648	288 648	1 569
26	156 000	46 800	102 424	305 224	1 659
27	162 000	48 600	111 698	322 298	1 752
28	168 000	50 400	121 484	339 884	1 848
29	174 000	52 200	131 798	357 998	1 946
30	180 000	54 000	142 655	376 655	2 048
31	186 000	55 800	154 071	395 871	2 152
32	192 000	57 600	166 064	415 664	2 260
33	198 000	59 400	178 651	436 051	2 371
34	204 000	61 200	191 850	457 050	2 485
35	210 000	63 000	205 678	478 678	2 602

Zdroj: Vlastní tvorba pomocí internetové kalkulačky dostupné z
<http://www.csobpf.cz/pfcz/cz/Stabilita/Kalkulacka.htm> [2009-03-01]

V této první ukázce jsem uvedl tabulku celou, tedy výše jednotlivých položek pro jednotlivé roky. Myslím si, že alespoň napoprvé je to dobré, abychom si mohli udělat

přesnější úsudek o kumulaci částek v jednotlivých letech. Pro další případy ji uvedu pouze zkrácenou. **Celková naspořená částka po 35 letech spoření na stáří je zde tedy 478 678 Kč**, jak je vidět v posledním zvýrazněném řádku. To, jak se na této částce podílí příspěvky účastníka, státní příspěvky a také zhodnocení vložených prostředků, můžeme vyčíst také z tabulky (hodnoty jsou zvýrazněny). Pro lepší názornost však uvedu graf a poté i vypočítané přesné poměry jednotlivých složek na celkové částce.

Graf 4

Zdroj: Vlastní tvorba pomocí vypočítaných údajů v tabulce č. 5.

Jak je z grafu jasně patrné, konečný stav účtu účastníka po 35. roce trvání připojištění se skládá z téměř rovnocenných částí příspěvků účastníka a výnosů z vložených prostředků. Přesně se na celkové částce podílí příspěvky účastníka 44 % a výnosy z vložených prostředků 43 %, zbylá část, tedy 13 % připadá na státní příspěvky. Již zde bych chtěl upozornit na další části příkladu (měsíční příspěvek 100 Kč a 1 500 Kč), ze kterých nám vyplyne jasný obraz toho, jak s **rostoucím příspěvkem účastníka klesá relativní hodnota státních příspěvků na úkor příspěvků účastníka při téměř konstantní relativní úloze celkových výnosů z vložených prostředků.**

Jako poslední údaj v posledním sloupci tabulky č. 5. je uvedená doživotní starobní penze. Účastník si však zde může zvolit, zda chce jednorázové vyrovnání ve výši již uvedených

478 678 Kč nebo zda by chtěl pobírat **doživotní penzi ve výši 2 602 Kč**. To, jak se přišlo právě k této hodnotě doživotní starobní penze, musí být přesně uvedeno v penzijním plánu. Pro výpočet penze používá ČSOB Penzijní fond Stabilita tento vzorec:

$$P_{xk} = \frac{((1 - MZ_k) * VZ_k * D_x)}{(N_x + b * L_k * M_x)} \quad (4)$$

kde:

P_{xk}	<i>je výše jedné splátky penze pro k-tého účastníka, stanovené ve věku x,</i>
VZ_k	<i>je výpočtový základ, z něhož se stanoví výše penze,</i>
MZ_k	<i>je podíl mimořádného zvýšení první splátky penze na výpočtovém základu (max. 1/3),</i>
D_x, N_x, M_x	<i>jsou komutační čísla, kde x je věk účastníka v roce výpočtu penze,</i>
b	<i>je identifikátor, zda bylo sjednáno poskytování pozůstalostní penze, $b = 1 \leftrightarrow$ bylo sjednáno, $b = 0 \leftrightarrow$ nebylo sjednáno</i>
L_k	<i>je účastníkem sjednaná doba výplaty pozůstalostní penze, nejméně 2 roky a nejvíce 20 let</i>

Zde nebudu starobní penzi vypočítávat. Jen bych chtěl upozornit, že by se tento vzorec v našem případě dosti zjednodušil, neboť $L_k = 0$ a b a MZ_k se rovnají také 0 . Pro výpočet se používá úmrtnostních tabulek, které vydává Český statistický úřad, penzijní fond má však možnost si tyto tabulky upravit tak, aby lépe odpovídaly svým složením kmenu účastníků penzijního fondu. Tyto upravené tabulky však fond musí předkládat ČNB ke schválení. **Další důležitá informace je, že každý penzijní fond může mít výpočet starobní penze ve svém penzijním plánu stanoven různým způsobem.** To znamená, že uvedený vzorec může používat pouze PF Stabilita a ostatní penzijní fondy mohou mít vzorec úplně jiný.

Pro úplnost uvedu, že poslední sloupec tabulky č. 5 až po předposlední řádek je vyznačen šedou barvou z toho důvodu, že jaksi přesně nezapadá do našeho příkladu. Šedivě zvýrazněné hodnoty nám udávají velikost doživotní penze, v tom případě, že by šel účastník do penze v 60 letech, ale účastnil by se penzijního připojištění pouze příslušný počet let, který náleží k této penzi. Např. by mohl v 60 letech pobírat doživotní penzi o velikosti 229 Kč kdyby pojištěná doba byla pouze pět let apod. Zde by se tedy měnil každým rokem vstupní věk pro jednotlivé penze (nyní např. 55 let).

Pro zhodnocení výnosnosti penzijního připojištění (podle mého názoru) můžeme uvést kolikanásobek vložených prostředků na konci připojištění účastník získal. Zde účastník získal **2,28násobek** vložených prostředků. Porovnání této hodnoty při jednotlivých měsíčních příspěvcích je velice zajímavé.

8.2 Příspěvek účastníka 100 Kč.

Obdobně jako v předchozím případě nám jednotlivé složky účtu účastníka udává tabulka (nyní již zkrácená). Celou tabulku uvádím v příloze B.

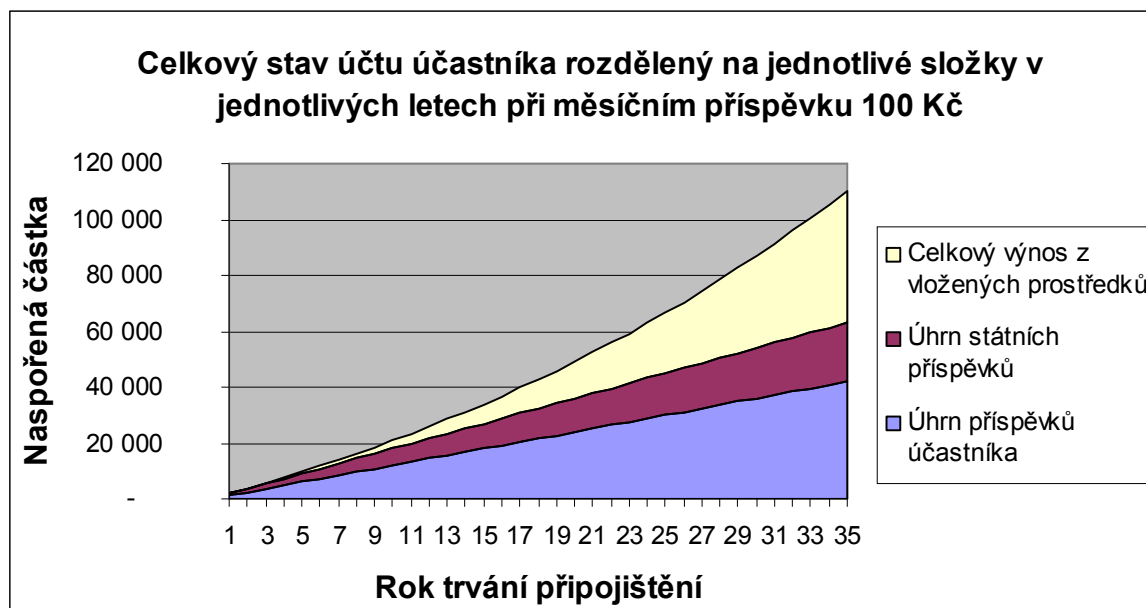
Tab. 6 Úhrny jednotlivých složek osobního účtu účastníka penzijního připojištění v jednotlivých letech při měsíčním příspěvku 100 Kč

Rok trvání připojištění	Úhrn příspěvků účastníka	Úhrn státních příspěvků	Celkový výnos z vložených prostředků	Celkem naspořeno	Starobní penze
5	6 000	3 000	700	9 700	53
10	12 000	6 000	2 945	20 945	114
15	18 000	9 000	6 980	33 980	185
20	24 000	12 000	13 092	49 092	267
25	30 000	15 000	21 611	66 611	362
30	30 000	18 000	32 920	86 920	473
35	42 000	21 000	47 467	110 467	601

Zdroj: Vlastní tvorba pomocí internetové kalkulačky dostupné z <http://www.csobpf.cz/pfcz/cz/Stabilita/Kalkulacka.htm> [2009-03-01]

Čísla v tabulce mají obdobný význam, jako bylo uvedeno v předchozím příkladu. Avšak již z prvního pohledu je vidět poměrně vysoké zastoupení státního příspěvku v poměru k příspěvkům účastníka (1/2), ale i k poměru s celkovou naspořenou částkou. Pro lepší znázornění uvedu graf. Dále je z tabulky patrné, že se jedná o několikanásobně menší částky ve všech částech tabulky, to ale není nic překvapivého, je to způsobeno také několikanásobně menším příspěvkem účastníka, menším státním příspěvkem (i když poměrně větším).

Graf 5

Zdroj: Vlastní tvorba pomocí vypočítaných údajů v tabulce č. 6.

Z grafu je jasně patrné, že zde (při nižším příspěvku) tvoří státní příspěvky větší část naspořené částky, než tomu bylo v minulém případě. Nyní tvoří **19 %**, **příspěvky účastníka pak 38 %** a **výnosy vložených prostředků pak tvoří 43 %** celkové konečné částky. Velikost poměru, který tvoří státní příspěvky na celkové naspořené částce, ještě lépe vyplyne ze třetí části mého příkladu, kde tvoří naopak minimální část.

Pro zhodnocení výhodnosti penzijního připojištění při příspěvku 100 Kč měsíčně můžeme použít stejný způsob jako v předchozí části. Zde účastník dostane **4,1násobek vložené částky**. Je tedy na první pohled jasné, že se jedná o velice výhodný způsob spoření, to je také jeden z hlavních důvodů, proč lidé preferují v penzijním připojištění menší měsíční příspěvky před většími. Proč tomu tak je, nám ukáže třetí část příkladu a zhodnocení vložených prostředků při příspěvku 1 500 Kč měsíčně.

8.3 Příspěvek účastníka 1 500 Kč

Obdobně jako v předchozích příkladech začneme i zde tabulkou (celá tabulka tvoří přílohu C)

Tab. 7 Úhrny jednotlivých složek osobního účtu účastníka penzijního připojištění v jednotlivých letech při měsíčním příspěvku 1 500 Kč

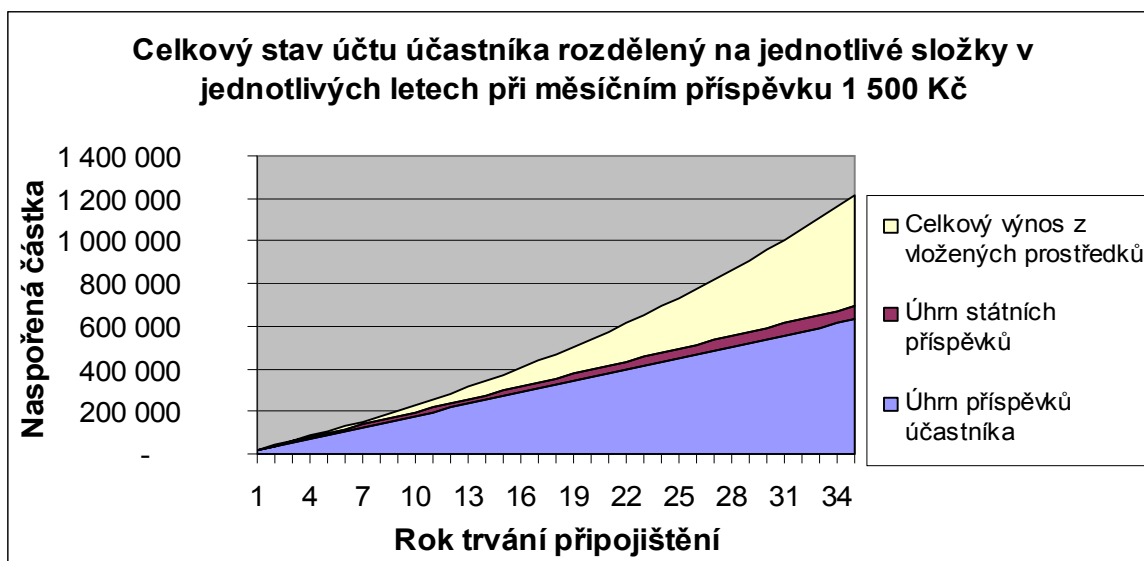
Rok trvání připojištění	Úhrn příspěvků účastníka	Úhrn státních příspěvků	Celkový výnos z vložených prostředků	Celkem naspořeno	Starobní penze
5	90 000	9 000	7 698	106 698	580
10	180 000	18 000	32 390	230 390	1 253
15	270 000	27 000	76 782	373 782	2 032
20	360 000	36 000	144 014	540 014	2 936
25	450 000	45 000	237 722	732 722	3 984
30	540 000	54 000	362 123	956 123	5 198
35	630 000	63 000	522 106	1 215 106	6 606

*Zdroj: Vlastní tvorba pomocí internetové kalkulačky dostupné z
<http://www.csobpf.cz/pfcz/cz/Stabilita/Kalkulacka.htm> [2009-03-01]*

Z výše uvedeného plyne, že částka, kterou by účastník mohl pobírat jako starobní penzi je již velice slušná a mohla by podstatně zvýšit jeho případný starobní důchod, který by mu byl poskytnut ze sociálního zabezpečení. Tak například u osoby, která po celou svou pracovní kariéru pobírala 3násobek průměrného platu, by její příjem (starobní důchod) 14 124 Kč podstatně **vzrostl a to o 42,5 %**. Je však také jasné, že spořit 1 500 Kč měsíčně si nemůže dovolit každý, např. pro osobou s platem 11 000 Kč to je nemyslitelné, ale pro osobu s 66 000 Kč měsíčního příjmu to nepředstavuje podstatnou zátěž. Tato osoba bude naopak využívat dalších možností finančního zabezpečení na stáří (např. životní pojištění). O tom ve své práci budu dále hovořit.

Abych dodržel stejný postup jako v předchozích částech příkladu, uvedu nyní graf, který nám pomůže zhodnotit celkovou výnosnost penzijního připojištění při měsíčním příspěvku 1 500 Kč.

Graf 6

Zdroj: Vlastní tvorba pomocí vypočítaných údajů v tabulce č. 7.

V tomto případě tvoří úhrn **státních příspěvků** na celkové částce po 35 letech spoření pouze **5 %**, role **příspěvků účastníka** pak vzrostla na **52 %** a role **výnosů z vložených prostředků** je, jak jsem již řekl, konstantní a to **43 %**. Po 35 letech pak dostane účastník **1,9násobek** vložených prostředků. Klesání tohoto poměru ze 4,1 až po 1,9 je právě důsledkem toho, jak v celkové naspořené částce hrají státní příspěvky s rostoucím měsíčním příspěvkem účastníka menší a menší roli.

8.4 Možnost odpočtu zaplacených příspěvků od daňového základu

Již v úvodu o penzijním připojištění jsem uvedl, že stát zvýhodňuje také účastníky tím, že si mohou o zaplacené příspěvky snížit svůj daňový základ. Zákon však přesně stanoví o kolik a za jakých podmínek. Částka, kterou lze takto odečíst, se rovná úhrnu příspěvků zaplacených poplatníkem na jeho penzijní připojištění se státním příspěvkem na zdaňovací období sníženému o 6 000 Kč. Maximální částka, kterou lze takto odečíst za zdaňovací období činí 12 000 Kč.⁴²

⁴² Viz § 15 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

V našem příkladě, kdy účastník platí 1 500 Kč měsíčně dosáhne maximálního odpočtu, poněvadž jeho roční příspěvky jsou ve výši 18 000 Kč. Odečteme-li od této částky 6 000 Kč (příspěvek 500 Kč měsíčně), dostaneme právě 12 000 Kč. Je tedy jasné patrné, že stát zvýhodňuje příspěvky do 500 Kč měsíčně státními příspěvky. Vyšší příspěvky pak zvýhodňuje pomocí daňového odpočtu, avšak jen do určité částky. Abych byl úplně přesný, lze odečíst měsíční příspěvky ve výši od 500 Kč do 1 500 Kč. To, jak by to mohlo v reálu vypadat nám osvětlí následující příklad:

Měsíční příspěvek účastníka 1 500 Kč

Hrubá měsíční mzda 22 000 Kč

Účastník dále neuplatňuje žádné daňové zvýhodnění (děti, manželka, ostatní)

V ročním zúčtování daně z příjmů fyzických osob pak účastník uvede

Součet příjmů za zdaňovací období 264 000 Kč

Sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnavatelem (34 %) 89 760 Kč

Superhrubá roční mzda 353 760 Kč

Sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnancem (11 %) 29 040 Kč

Dílčí základ daně 353 760 Kč

Nyní uvedu výpočet daně pro dva případy, v prvním nebude mít poplatník odpočet zaplacených příspěvků, v druhém ano.

Tab. 8 Výsledná daňová povinnost s odpočtem zaplacených příspěvků a bez odpočtu

Jednotlivé části nutné pro výpočet	Bez penzijního připojištění	S penzijním připojištěním
Odpočet příspěvků na penzijní připojištění	-	12 000
Upravený základ daně	353 700	341 700
Daňová povinnost	53 055	51 255
Sleva na dani (poplatník)	24 840	24 840
Výsledná daňová povinnost	28 215	26 415
Daňová úspora	-	1 800

Zdroj: Vlastní výpočty

Jak nám ukazuje tabulka, dosáhl by účastník penzijního připojištění při měsíčním příspěvku 1 500 Kč roční daňové úspory 1 800 Kč.

8.5 Zaměstnavatel: zvýšení mzdy či přispívat zaměstnancům na penzijní připojištění

V úvodu k penzijnímu připojištění jsem také uvedl, že na penzijní připojištění může svým zaměstnancům přispívat i zaměstnavatel. To, že je to pro něj výhodnější, než zaměstnanci přímo zvýšit mzdu, nám ukáže následující příklad, ze kterého bude také vidět, že přispívání nebude výhodné jen pro zaměstnavatele, ale také pro zaměstnance. Je to způsobeno tím, že zaměstnanec z příspěvku zaměstnavatele neplatí SP a ZP. Nejdříve bych chtěl však napsat, co nám o možnostech přispívání zaměstnavatele na penzijní připojištění svým zaměstnancům říká zákon.⁴³ **Od daně z příjmů jsou osvobozeny příspěvky zaměstnavatele jeho zaměstnancům na penzijní připojištění či životní pojištění (za určitých podmínek) v celkové výši 24 000 Kč ročně.** Zaměstnavatel může samozřejmě zaměstnanci přispívat i více, avšak toto „nadlimitní“ zvýšení by již podléhalo dani z příjmů zaměstnance, ale i zaměstnavatel by musel z této částky odvádět SP a ZP.

Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnance	22 000 Kč
Měsíční příspěvek zaměstnavatele	500 Kč

Přímé zvýšení mzdy

Zaměstnanec		Zaměstnavatel	
Hrubá měsíční mzda	22 500	Hrubá měsíční mzda	22 500
Hrubá roční mzda	270 000	Hrubá roční mzda	270 000
Superhrubá roční mzda	361 800	Superhrubá roční mzda	361 800
Sociální pojištění	17 550	Sociální pojištění	67 500
Zdravotní pojištění	12 150	Zdravotní pojištění	24 300
Daňová povinnost	29 430		
Čistý příjem	210 870	Celkové náklady	361 800

⁴³ Viz § 4 zákona 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Nepřímé zvýšení mzdy pomocí příspěvku na penzijní připojištění

Zaměstnanec		Zaměstnavatel	
Hrubá měsíční mzda	22 000	Hrubá měsíční mzda	22 000
Příspěvek zaměstnavatele	500	Příspěvek zaměstnavatele	500
Hrubá roční mzda	264 000	Hrubá roční mzda	264 000
Superhrubá roční mzda	353 760	Superhrubá roční mzda	353 760
Sociální pojištění	17 160	Sociální pojištění	66 000
Zdravotní pojištění	11 880	Zdravotní pojištění	23 760
Daňová povinnost	28 215		
Čistý příjem	212 745	Celkové náklady	359 760

Úspora zaměstnavatele na SP a ZP a v případě zaměstnance na dani z příjmů

Úspora zaměstnance	1 875	Úspora zaměstnavatele	2 040
--------------------	--------------	-----------------------	--------------

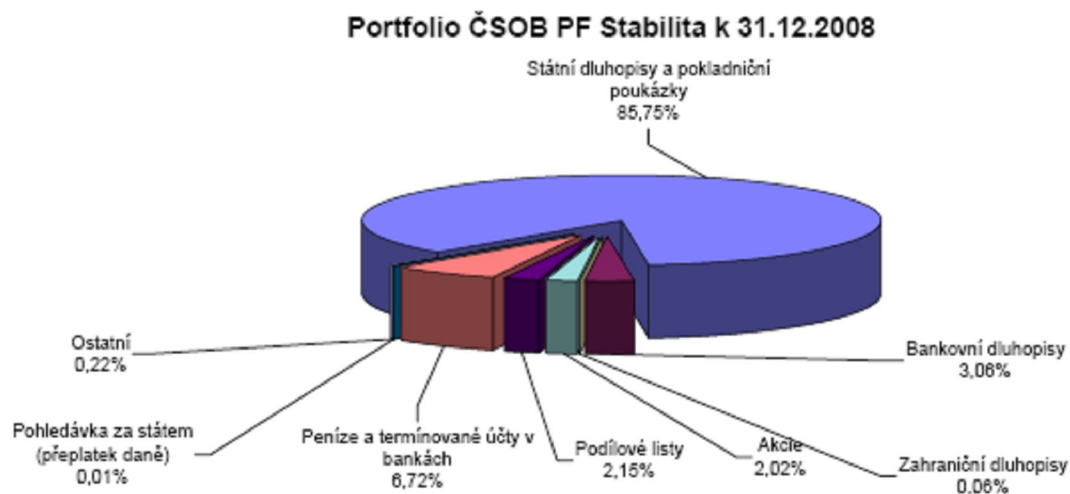
Z příkladu jasně plyne, že zvýšení ohodnocení pracovníka pomocí příspěvku na penzijní připojištění, které bude hradit zaměstnavatel je velice výhodné. Jak zaměstnavatel, tak i zaměstnanec ušetří.

8.6 Hospodaření penzijního fondu

To, že v našem příkladě byly vklady zhodnocovány 3 % ročně je způsobeno tím, že penzijní fond svěřené prostředky nenechává jen nečinně ležet v bance. Investuje je a hospodaří s nimi. Stát toto investování pomocí zákona dále upravuje. Zákon stanoví,⁴⁴ že peněžní prostředky shromážděné penzijním fondem musí být umíst'ovány s odbornou péčí tak, aby byla zaručena bezpečnost, kvalita, likvidita a rentabilita skladby finančního umístění jako celku. V zákoně je také přesně vyjmenováno do čeho (jaké dluhopisy, akcie, nemovitosti atd.) a v jakém poměru může penzijní fond investovat. Jako příklad investičního portfolia uvedu Penzijní fond Stabilita.

⁴⁴ Viz § 33 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

Graf 7

Zdroj: *Penzijní fond Stabilita* [online]. 2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <http://www.csobpf.cz/pfcz/cz/Stabilita/Vynosy-stabilita.htm>.

Kdyby náhodou PF hospodařil se ztrátou, použije se ke krytí ztráty nerozdělený zisk z minulých let, rezervní fond a další fondy tvořené ze zisku. Nestačí-li tyto zdroje, musí být ztráta kryta snížením základního kapitálu.⁴⁵ Znamená to, že PF nemůže znehodnotit vložené prostředky (garance nulového výnosu).

Stát také reguluje to, jakým způsobem může být zisk penzijního fondu rozdělen. Stanoví: Nejméně 5 % připadá do rezervního fondu a nejvíce 10 % se rozděluje podle rozhodnutí valné hromady (dividendy), zbylá část se použije ve prospěch účastníků a osob, jejichž penzijní připojištění zaniklo v roce, za který se zisk rozděluje.⁴⁶

8.7 Současná situace na trhu s penzijním připojištěním v ČR

V této kapitole uvedu některé ukazatele za celý trh penzijního připojištění v ČR. Dále přesně vyjmenuji všechny penzijní fondy v ČR. Zaměřím se také na sdružení penzijních fondů, tedy Asociaci penzijních fondů České republiky.

⁴⁵ § 34 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁶ § 35 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

8.7.1 Asociace penzijních fondů České republiky

Tato asociace je dobrovolné sdružení všech aktivních penzijních fondů v ČR. K těmto fondům se však v asociaci přidružily další dva subjekty. Na našem trhu je činných 10 penzijních fondů:

1. **AEGON Penzijní fond, a. s.,**
2. **Allianz penzijní fond, a. s.,**
3. **AXA penzijní fond, a.s.** (dříve Winterthur penzijní fond, a. s.),
4. **ČSOB PF Progres, a. s.,** člen skupiny ČSOB (dříve ČSOB PF, a. s.),
5. **ČSOB PF Stabilita, a. s.,** člen skupiny ČSOB (dříve Českomoravský PF, a. s.),
6. **Generali penzijní fond, a. s.,**
7. **ING Penzijní fond, a. s.** (dříve Průmyslový penzijní fond, a. s.),
8. **PF České pojišťovny, a. s.,**
9. **PF České spořitelny, a. s.,**
10. **PF Komerční banky, a. s.**

Dva přidružené subjekty jsou:

1. **Deloitte Advisory, s. r. o.,**
2. **KPMG Česká republika, s. r. o.**

Tato asociace vznikla v roce 1996 a klade si za cíl:

- koordinovat, zastupovat, hájit a prosazovat společné zájmy svých členů,
- propagovat myšlenku penzijního připojištění,
- připomínkovat legislativní návrhy a jiná opatření, která se týkají oblasti penzijního připojištění a jiných zájmů penzijních fondů a iniciovat jejich změny,
- působit jako poradenské a informační centrum,
- podporovat a organizovat vzdělávací a vědeckou činnost,
- reprezentovat společné zájmy svých členů vůči zahraničí, navazovat a rozvíjet styky s obdobnými institucemi v zahraničí a participovat na procesu přibližování podmínek penzijního připojištění ČR standardům Evropské unie,
- dbát na dodržování etiky vztahů mezi členy APF ČR a účastníky penzijního připojištění,

- působit k odstraňování rozporů mezi členy APF ČR, organizovat odbornou, právní a věcnou součinnost při řešení procesů slučování, splývání a zániku penzijních fondů s cílem eliminovat případné negativní důsledky pro image penzijního připojištění a jeho účastníky.⁴⁷

8.7.2 Jednotlivé ukazatele pro český trh

Průměrná výše měsíčního příspěvku

Jak jsem již uvedl, jedním z problémů, se kterým se penzijní připojištění potýká, je právě nízká výše tohoto příspěvku. Abych byl úplně přesný, v roce 2005 byl průměrný měsíční příspěvek 408 Kč, za rok 2006 to byl příspěvek ve výši 431 Kč, v roce 2007 pak průměrný příspěvek dosáhl 450 Kč.⁴⁸ Jak je vidět, výše průměrného měsíčního příspěvku mírně stoupá. Avšak toto zvyšování je velice pomalé a nedostatečné. Příspěvky v těchto výších tvoří pouze velice malou část z průměrné mzdy. Již v praktickém příkladě jsem uvedl, že výsledná starobní penze z takto vysokých příspěvků nemůže nijak zásadně zvýšit objem finančních prostředků ve stáří.

Věkové složení účastníků

Na praktickém příkladu jsem ukázal, že velice důležitým faktorem, který ovlivňuje konečnou naspořenou částku a následně starobní penzi, je čas. Tedy počet let trvání penzijního připojištění. Téměř nikdo nemůže očekávat po pěti letech spoření velkou starobní penzi.

⁴⁷ www.apfcr.cz [online]. [citace z 30. 2. 2009]. Dostupné z <http://www.apfcr.cz/cz/index.php?page=zakladni.php>

⁴⁸ Publikace APF ČR, [online]. [citace z 30. 2. 2009]. Dostupné z http://www.apfcr.cz/materials/apf_publicace_2008.pdf, str. 11.

Tab. 9 Věková skladba účastníků (v %)

	18 – 29 let	30 – 39 let	40 – 49 let	50 – 59 let	60 a více
k 31. 12. 2007	12,63	19,98	19,74	25,31	22,32
k 31. 12. 2006	12,60	19,09	20,46	26,91	21,28
k 31. 12. 2005	11,63	18,35	21,50	28,38	20,14

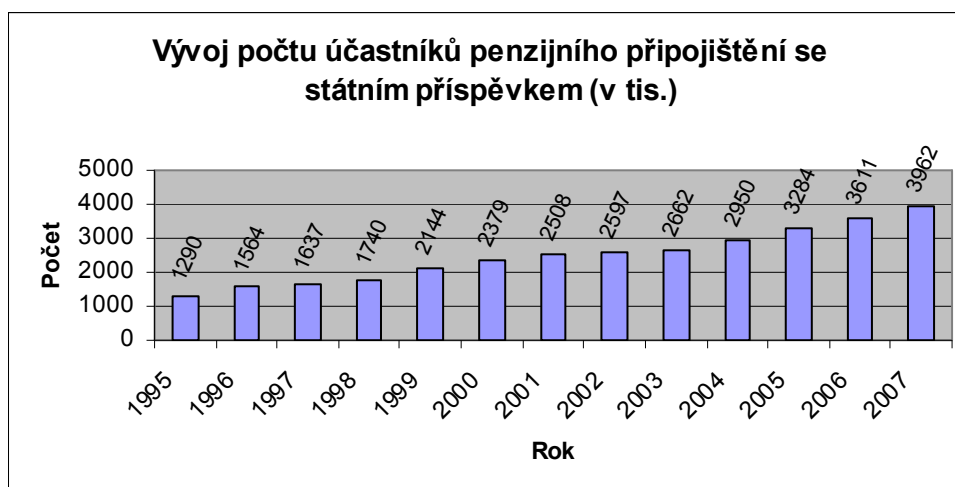
Zdroj: Publikace APF ČR [online]. 2009 [cit. 2009-02-30]. Dostupný z WWW:
<http://www.apfcr.cz/materials/apf_publikace_2008.pdf>.

Z tabulky je velice dobře patrné, že téměř polovina (47,6 %) účastníků je tvořena „staršími“ účastníky (nad 50 let). Zarážející je ovšem fakt, že podíl účastníků nad 60 let je více než 22 %. Tato skupina účastníků je hlavně tvořena těmi, kterým již penzijní připojištění zaniklo jednorázovým vyrovnáním. Uzavřeli si však penzijní připojištění znovu a využívají ho jako výhodné spoření. Je tedy nutné, aby se penzijní fondy zaměřily na získávání mladých účastníků, kteří budou spořit po delší dobu. Tito účastníci pak mají šanci získat z penzijního připojištění starobní penzi, která ve stáří nebude tvořit pouze zanedbatelnou část jejich příjmů.

Počet účastníků penzijního připojištění

To, že je penzijní připojištění velice oblíbený finanční produkt nám ukazuje následující graf.

Graf 8

Zdroj: Publikace APF ČR [online]. 2009 [cit. 2009-02-30]. Dostupný z WWW:
<http://www.apfcr.cz/materials/apf_publikace_2008.pdf>.

Pro Českou republiku, která má přes 10 milionů obyvatel je téměř 4 miliony uzavřených penzijních připojištění velice hezké číslo. Avšak je nutné změnit věkovou strukturu účastníků a zvýšit výši měsíčního příspěvku.

9 Životní pojištění

Další z možností, jak se téměř každý může finančně zajistit na stáří je využití životního pojištění. V tomto pojištění jsou kryta dvě základní rizika, a to riziko úmrtí a riziko dožití. Pro zajištění potřeb ve stáří je samozřejmě důležité pouze riziko dožití. Nyní se na českém trhu životního pojištění můžeme setkat s mnoha produkty, které tato dvě rizika různě kombinují, avšak také produkty, které kryjí pouze jedno z rizik, si udržují své místo na trhu životního pojištění. V první větě jsem uvedl, že životním pojištěním se může zabezpečit téměř každý, je to pro to, že pojišťovna si vybírá, koho do svého pojištění přijme. Životní pojištění tedy nepracuje na stejném principu jako penzijní připojištění. Penzijní připojištění může uzavřít každý občan (pokud splňuje zákonné podmínky), pokud má o to zájem.

V životním pojištění si nejdříve pojišťovna potencionálního pojištěného ohodnotí. Při ohodnocování přebíraného rizika vychází z faktorů, které ovlivňují možné úmrtí pojištěného. K těmto faktorům patří například věk, ve kterém pojištěný vstupuje do pojištění, délka pojistné doby, pohlaví (ve vývoji úmrtnosti můžeme vidět rozdíly mezi muži a ženami), zdravotní stav, způsob života pojištěného apod.⁴⁹ To, jak pojišťovna posuzuje zdravotní stav (lékařský underwriting), ale i finanční situaci (finanční underwriting) budoucího pojištěného, přesně uvedu v praktické ukázce k životnímu pojištění.

9.1 Základní podoby životního pojištění

Již jsem uvedl, že životní pojištění kryje pouze rizika smrti a dožití, popřípadě kryje různé kombinace těchto dvou rizik. Tato kombinace má za následek, že existuje celá řada druhů a podob životního pojištění. Jako základní členění mohu uvést:

- **pojištění pro případ úmrtí**, kdy je pojistnou událostí smrt pojištěného,
- **pojištění pro případ dožití**, pojistnou událostí je zde dožití se určitého věku,

⁴⁹ DUCHAČKOVÁ, E. Principy pojištění a pojišťovnictví. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2003, str. 94.

- **smíšené pojištění pro případ smrti nebo dožití**, kde jsou kombinována obě rizika.

Je jasné, že k zajištění určité sumy peněz při dožití se určitého věku můžeme užít produkty pouze z posledních dvou skupin. Pojištění pro případ úmrtí by naopak zajistilo jen pozůstalé. Nyní se trochu podrobněji zaměřím právě na poslední dvě skupiny a v závěru své práce uvedu praktický příklad, jak by se mohl člověk zabezpečit na stáří pomocí investičního životního pojištění.

9.1.1 Pojištění pro případ dožití

Toto pojištění ve své nejjednodušší verzi z pojistného trhu již vymizelo. Bylo koncipováno tak, že pojistník platil pojistné (jednorázově či běžně) a při dosažení sjednaného dne v pojistné smlouvě obdržel pojistné plnění ve výši pojistné částky. Tuto pojistnou částku si předem určil v pojistné smlouvě. Šlo vlastně jen o tvorbu úspor. Toto pojištění bylo také spojeno s nemalým problémem. Když pojištěný zemřel před sjednaným dnem, pozůstalí z tohoto pojištění nedostali ani korunu. Pojištění pro případ dožití se tak nyní kombinuje s jinými druhy pojištění. Jako jednu modifikaci mohu uvést vrácení zaplaceného pojistného v případě smrti pojištěného. Zde jde fakticky o doplnění pojištění o pojištění pro případ smrti, při kterém se pojistná částka pravidelně zvyšuje tak, aby kopírovala již zaplacené pojistné. V současné době je však nejtypičtější odvozeninou pojištění pro případ dožití **důchodové pojištění** (zde se jedná o opakované dožití) a dále pak tzv. **věnové pojištění** (kdy jde o dožití se finančně závislé osoby určitého věku).

Důchodové pojištění

Pojištění na dožití je v tomto případě modifikováno tak, že se nevyplácí pojistná částka jednorázově, ale tato částka se vyplácí postupně. V praxi se tak od sjednaného věku pojištěného, či data uvedeného ve smlouvě, vyplácí sjednaná velikost důchodu. Důchodové pojištění by se mohlo dále členit podle způsobu placení pojistného. Šlo by o důchod za jednorázové nebo běžně placené pojistné. Dále můžeme rozlišovat důchod ihned splatný či odložený. Podrobný popis tohoto pojištění by jistě zabral několik stran, to však není účelem mé práce. Jen bych ještě uvedl, že můžeme také rozlišovat důchod doživotní.

Opakem pak je výplata důchodu po předem určenou dobu (např. 10 let). Jako ideální zabezpečení finančních potřeb ve stáří považují právě dostatečně vysoký doživotní důchod. Tohoto důchodu, jak jsem už uvedl, se dá ale dosáhnout několika způsoby.

Věnové pojištění

Neslouží k zajištění potřeb ve stáří. Toto pojištění se sjednává na dožití se finančně závislé osoby určitého věku (plnoletosti) nebo určitého životního mezníku (ukončení studií, sňatek). Výplata může být jednorázová nebo postupná. Toto pojištění obvykle sjednávají rodiče, aby zabezpečili své děti, proto se k němu zpravidla doplňují další rizika. Například invalidita rodiče, úmrtí rodiče apod.

9.2 Smíšené životní pojištění

Toto pojištění je kombinací pojištění pro případ dožití a pojištění pro případ smrti. Jako smíšené životní pojištění klasického typu se označuje produkt, ve kterém je sjednána jedna pojistná částka jak pro dožití, tak pro případ smrti. Postupem času se však začala uplatňovat v zájmu ztraktivnější pro spotřebitele větší variantnost tohoto pojištění. Nyní si můžeme smíšené životní pojištění sjednat na různě vysoké částky při dožití a při úmrtí. Většinou se jedná o určitou vazbu mezi pojistnými částkami, například pojistná částka při úmrtí je dvakrát vyšší než při dožití apod. Dále toto pojištění bývá rozšířeno o krytí neživotních rizik (invalidita, vážná choroba apod.). Považuji za nutnost upozornit, že v ČR bývá toto pojištění označováno také jako kapitálové životní pojištění.

9.2.1 Modifikované podoby smíšeného životního pojištění

Na trzích životního pojištění téměř celého světa se v současné době můžeme setkat s několika „novými“ podobami smíšeného životního pojištění. Tyto nové podoby vznikly nejen z důvodu poptávky budoucích pojištěných, ale také pojišťovny tím chtěly přitáhnout nové zájemce o toto pojištění. Tito noví klienti o smíšené životní pojištění v původní formě zájem neměli. Vzniklo tak tzv. univerzální životní pojištění a různé formy životního pojištění spojeného s investováním.

Univerzální životní pojištění

Jedná se o velice flexibilní pojištění. V průběhu trvání pojištění je pojištěným umožněno měnit a různě přizpůsobovat rozsah pojistné ochrany jejich finanční situaci a potřebám. Mohou dočasně zastavit placení pojistného, opětovně placení obnovit. Pojistné se může zaplatit i jednorázově na určité období, je umožněno si také vypůjčit finanční prostředky ze spořicí složky. Pro upřesnění výkladu musím uvést, že toto pojištění se skládá ze dvou složek:

- **spořicí složka** – slouží k vyplacení pojistné částky při dožití se daného věku,
- **riziková složka** – kryje možná rizika, slouží k výplatě pojistných plnění (sjednaných pojistných částek) v případě smrti, úrazu, invalidity, vážné nemoci apod.

V tomto pojištění není přesně dána velikost pojistného, pojištěný může platit „kolik chce a kdy chce“. V praxi je to vyřešeno tak, že se toto nepravidelné pojistné připisuje na individuální účet pojištěného. Z tohoto účtu se pak sráží rizikové pojistné (pro případ smrti, vážného onemocnění, invalidity apod.) a zůstatek tohoto účtu představuje rezervu (spořicí složku). V průběhu trvání pojištění si tak pojištěný může sám řídit objem úspor, avšak musí dbát na to, aby nedošlo k přečerpaní jeho osobního účtu. Pak by nebylo z čeho hradit rizikové pojistné. Spořicí složka se v praxi zhodnocuje pomocí technické úrokové míry (TÚM), připisují se ovšem také podíly na zisku.

Technická úroková míra je úroková míra používaná k oceňování systémů finančních toků v životním pojištění (tj. pro kalkulaci pojistného, technických rezerv a další výpočty). Představuje takové zhodnocení pojistného, na které má klient smluví nárok (skutečné zhodnocení může být ovšem vyšší). Její výše je volena konzervativně (např. naše legislativa pomocí vyhlášek stanovuje pro většinu produktů životního pojištění horní hranici TÚM: v roce 2006 ve výši 2,4 %). Nízká (resp. vysoká) TÚM zvyšuje (resp. snižuje) pojistné sazby.⁵⁰ K doplnění této definice dodávám, že TÚM pro rok 2009 je ve stejné výši, tedy 2,4 %.

⁵⁰ CIPRA, T. Pojistná matematika – teorie a praxe. 2. vyd. Praha: EKOPRESS, 2006, s. 26.

V tomto pojištění jsou samozřejmě umožněny i technické změny. Pojištěný si může v průběhu trvání pojištění měnit velikosti pojistných částek (smrt, choroby apod.). Jako příklad mohu uvést mladého člověka, který v první fázi bude preferovat větší tvorbu úspor. Později založí rodinu, bude mít hypotéku. V tomto období bude preferovat navýšení rizikové složky pojištění. Až tento úvěr splatí, bude zase upřednostňovat spořicí složku.

Investiční životní pojištění

Na tomto místě uvedu pouze základní teoretický popis tohoto pojištění, přesný a detailně propracovaný popis uvedu v praktickém příkladu, stejně tak budou v příkladu přesně uvedeny některé nutné termíny pro správné pochopení investičního životního pojištění.

Z tohoto pojištění se na konci nevyplácí předem sjednaná pojistná částka, ale výše pojistného plnění závisí na výnosech rezerv, které byly investovány. Velice důležité je zde to, že **investiční riziko nese pojistník**. Toto pojištění můžeme považovat za kombinaci rizikového životního pojištění s investováním do podílových fondů. Je zřejmé, že výsledná hodnota naspořených prostředků nemůže být předem známa, neboť závisí na realizovaném zisku či ztrátě z investice. Toto pojištění nabízí možnost vyšších výnosů, ovšem za cenu podstoupení vyššího rizika. Vložené prostředky jsou investovány do fondů, které ukládají prostředky do určité kombinace finančních investic (akcie, dluhopisy, reality apod.). Z přijatého pojistného pojišťovna strhává tu část, která připadá na krytí rizik a úhradu správních nákladů. Za zbylou část pojišťovna nakoupí podílové jednotky jednotlivých investičních fondů. To, jakým způsobem se rozdělí nakupované jednotky mezi jednotlivé investiční fondy, určuje alokační poměr. Klient může samozřejmě tento podíl měnit a kombinovat potencionální výnos a riziko tak, aby odpovídalo přesně jeho současným požadavkům.

Zaplacené pojistné se při tomto pojištění rozpadá na 3 části. První část tvoří správní poplatky, po jejich odečtení získáme netto pojistné. Z netto pojistného se uhradí rizikové pojistné (smrt, choroby apod.). Zbylá část vytváří rezervu pojistného. Z rezervy pojistného pak pojištěný (popř. pojistník) prostřednictvím pojišťovny nakupuje podílové jednotky. Je důležité uvést, že výnosy z těchto podílových jednotek se nevyplácejí, neboť se o ně zvyšuje hodnota podílů.

Tím, že v tomto pojištění nese investiční riziko pojistník, se sice pojišťovna zbavuje odpovědnosti, aby vyplatila minimální garantovaný výnos. Pojišťovna zároveň přichází i o možnost dosažení zisku z investování v případě, že je dosaženo vyššího zhodnocení rezerv. Proto jsou pojišťovny nuceny vytvářet zisk z jiných zdrojů. Jak nám ukáže praktický příklad, zisk je tvořen hlavně poplatky. Účtují se poplatky za správu pojištění, inkasní poplatky, správu fondů apod. Je zcela běžné, že fondy nespravuje sama pojišťovna, ale jiná instituce.

V základní variantě investičního pojištění vyplácí pojišťovna při úmrtí pojištěného pojistnou částku sjednanou pro případ úmrtí, při dožití, popř. při předčasném ukončení smlouvy vyplatí úspory.⁵¹ Z praktického příkladu nám však vyplyne, že ne vždy musí být v rámci investičního životního pojištění sjednána pojistná částka pro případ smrti. Při smrti pojištěného se může obmyšlenému vyplatit také pouze naspořená část (hodnota podílů). Z předchozího výkladu vyplývá, že se k tomuto pojištění dá sjednat velké množství připojištění neživotního charakteru (choroby, úraz, invalidita apod.).

⁵¹ DUCHAČKOVÁ, E. Principy pojištění a pojišťovnictví. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2003, str. 104.

10 Praktický příklad investičního životního pojištění

Pro praktickou ukázkou jsem si zvolil investiční životní pojištění **VARIACE** od ČSOB Pojišťovny, a. s. Pro výběr tohoto pojištění mě vedly stejné důvody jako tomu bylo v případě penzijního připojištění. Tento produkt je na českém trhu s životním pojištěním nový, byl zaveden teprve v roce 2008. To, že jde o nový produkt, má za následek, že ve své práci nemohu uvést historická data. Základní vlastnosti má VARIACE stejné, jako jsem již uvedl v kapitole o investičním životním pojištění, pro přesnost některé ještě zmíním. Zaměřím se však již i na konkrétní charakteristiky.

10.1 Princip investičního životního pojištění VARIACE

Ze zaplaceného pojistného si z přijaté platby pojišťovna strhne inkasní a alokační poplatek (sazebník poplatků tvoří přílohu D). Zbývající část pojistného se může považovat za investici, za kterou se nakoupí podílové jednotky těch otevřených podílových fondů, ke kterým jsou vztaženy jednotlivé programy investování. Do jakých programů a v jakém poměru chce pojistník investovat, se uvádí v pojistné smlouvě. Podílové jednotky, vynásobené jejich aktuální tržní cenou, určují hodnotu pojištění. Z hodnoty pojištění se pravidelně měsíčně odečítá rizikové pojistné za sjednaná připojištění, poplatek za správu pojištění a poplatek za správu programů investování. Myslím si, že je zde dobré některé užité termíny blíže osvětlit. Pro tyto termíny použiji definice ze zvláštních pojistných podmínek pro investiční životní pojištění VARIACE.

- **Programy investování** – odlišují se typem fondů, ke kterým jsou vztaženy, a tím i výnosností a mírou rizika.
- **Podílový účet** – individuální účet spravovaný pojistitelem ke každé pojistné smlouvě, na nějž se připisují podílové jednotky jednotlivých programů investování.
- **Cena podílové jednotky** – je stanovena na základě hodnoty podkladových aktiv fondu, k němuž je konkrétní program investování vztažen. Používá se pro vytváření a rušení podílových jednotek jednotlivých programů investování v daný den.

- **Hodnota programu investování** – počet podílových jednotek příslušných danému programu investování a připsaných na podílovém účtu vynásobený příslušnou cenou podílové jednotky tohoto daného programu investování.
- **Hodnota pojištění** – hodnota všech podílových jednotek připsaných na podílovém účtu; rovná se součtu hodnoty pojištění vytvořené na základě zaplacení běžného a dodatečného běžného pojistného a hodnoty pojištění vytvořené na základě zaplacení mimořádného pojistného.
- **Alokační poměr** – poměr sjednaný v pojistné smlouvě, ve kterém se část pojistného pro příslušných odpočtech umísťuje do jednotlivých programů investování, sjednává se zvlášť pro běžné a dodatečné běžné pojistné a zvlášť pro mimořádné pojistné.
- **Dodatečné běžné pojistné** – pojistné, o které bylo běžné pojistné navýšeno.⁵²

Pomocí pojištění VARIACE můžeme investovat do pěti různých programů investování. Jednotlivé programy se liší svou možnou ziskovostí, ale také svou rizikovostí. Přesný výčet těchto programů je uveden v tabulce.

Tab. 10 Programy investování investičního životního pojištění VARIACE od ČSOB Pojišťovny, a. s.

Program investování	Investiční fond, k němuž je vztažen daný program investování	Typ fondu	Popis fondu
Chráněný	ČSOB Chráněný fond	fond fondů	Zajišťuje ochranu investice – cena jeho podílových jednotek nemůže klesnout pod 90 % nejvyšší dosažené ceny v minulosti ke konci jednotlivých měsíců.
Růstový	ČSOB Růstový fond	fond fondů	Vybírá investiční příležitosti především mezi ostatními fondy.
Dynamický	ČSOB Dynamický fond	fond fondů	Vybírá investiční příležitosti především mezi ostatními fondy.
Akciový mix	ČSOB Akciový mix	akciový	Zaměřuje se na světové akcie bez ohledu na oborové hranice.
Realitní mix	ČSOB Realitní mix	akciový	Investuje do akcií firem působících na realitním trhu v Evropě, USA i Asii.

Zdroj: Prodejní manuál investičního životního pojištění VARIACE platný pro rok 2009.

⁵² Viz zvláštní pojistné podmínky pro investiční životní pojištění Variace ze dne 1. 3. 2008.

Tyto fondy nespravuje ČSOB Pojišťovna sama, ale v rámci skupiny ČSOB je spravuje ČSOB Investiční společnost. Z tabulky také vyplývá, že pojištěný například v Chráněném programu investování neinvestuje jen do jednoho fondu. Například ČSOB Chráněný fond je tvořen investicemi do několika různých fondů, proto je v tabulce uveden termín „fond fondů“. Nyní bych se chtěl v krátkosti zaměřit na jednotlivé vlastnosti a popisy programů investování. V dalším výkladu budou seřazeny sestupně od nejméně rizikového k nejvíce rizikovému.

Chráněný program investování

Tento program je vztažen k ČSOB Chráněnému fondu (KBC Master Fund CSOB Secured), v závorce je uveden název fondu pod kterým je registrován. Fond průběžně upravuje svoji investiční strategii tak, že se flexibilně přizpůsobuje situaci na trhu. V závislosti na vývoji světových trhů fond upravuje podíl alokace mezi akciovou složku a složku dluhopisovou. V současné době (k 1. 3. 2009) je tento fond tvořen z 80 % dluhopisy a 20 % v portfoliu zabírá hotovost. Cizoměnová aktiva v portfoliu fondu jsou zajištěna proti posilování i oslabování kurzu české měny vůči zahraničním měnám.

Tento program je nazýván „chráněným“ díky tomu, že aktuální cena fondu nemůže poklesnout pod 90 % nejvyšší ceny fondu dosažené v minulosti ke konci jednotlivých měsíců. Pokud tedy fond dosáhne ke konci měsíce maximální hodnotu z těch hodnot, které se historicky sledovaly ke konci jednotlivých měsíců, je tato hodnota uzamčena a investor už v budoucnosti nemůže ztratit více než 10 % ze své aktuální investice⁵³. Pro názornost uvedu praktický příklad: investuji 1 000 Kč. V následujícím měsíci fond dosáhne svého maxima. Hodnota investice se pak zvýší na 1 300 Kč. Od tohoto okamžiku už hodnota investice nikdy nepoklesne pod hodnotu 1 170 Kč, tedy 90 % z 1 300 Kč.

Růstový program investování

Při tomto programu pojištěný investuje do ČSOB Růstového fondu (KBC Master Fund CSOB Growth). Tento fond si klade za cíl dosažení výnosu, který by podstatě převyšoval vklady u bank. V portfoliu tohoto fondu již zabírají akcie větší úlohu, tvoří 48 %.

⁵³ Prodejní manuál investičního životního pojištění VARIACE pro rok 2009, s. 43.

Dluhopisy jsou pak zastoupeny 49 % a hotovost tvoří necelá 3 %.⁵⁴ Je jasné, že pro to, aby tento fond dosáhl svého cíle, musí podstupovat znatelné riziko, protože hodnota investice může i ve střednědobém horizontu klesat pod výchozí hodnotu. Experti finančního trhu doporučují investovat do tohoto fondu v dlouhodobém časovém úseku (min 5 let).

Dynamický program investování

Tento program se vztahuje k ČSOB Růstovému fondu (KBC Master Fund CSOB Dynamic). Hlavním cílem fondu je dosažení co nejvyššího zhodnocení, přičemž se nebere zřetel na možné výkyvy cen v průběhu investice. Proto se zde doporučuje dlouhá doba trvání investice. Bude-li v tomto případě investice trvat dlouho, má investor naději na dosažení poměrně vysokého zhodnocení. Kdyby naopak trvala investice jenom krátkou dobu (např. 2 roky), mohl by investor zrovna narazit na „hubená léta“ a na investici prodělat. Fond je tvořen ze 74 % akciemi, 24 % představují dluhopisy a 2 % představují investice do peněžního trhu.

Program investování Akciový mix

V tomto programu pojištěný investuje do fondu ČSOB Akciový mix. Když bude pojištěný investovat do tohoto fondu, bude se podílet na růstu (poklesu) světových akcií a to bez ohledu na oborové hranice. V případě nedostatku investičních příležitostí fond doplňuje investice o investování do dluhopisů. Jedná se o velice rizikový fond, který ale také nabízí možnost vysokého zhodnocení. Tento fond je stejně jako ostatní fondy zajištěn proti měnovému riziku. V tomto fondu představují akcie více než 92 % portfolia. Portfolio je tvořeno hlavně akciemi renomovaných firem, jako příklady mohu uvést ČEZ, Komerční banku, Telefonica O2 ČR, Erste Bank apod.

Program investování Realitní mix

Tento program je vztažen k fondu ČSOB Realitní mix. Fond investuje do cenných papírů, jejichž emitenti působí v oblasti realit a developmentu. U tohoto fondu je potřeba upozornit na to, že investuje pouze do velice úzce zaměřené oblasti. Proto se pojištěnému nedoporučuje investovat příliš velkou část svých prostředků právě do tohoto fondu. Příčina

⁵⁴ ČSOB Pojišťovna [online]. 2009 [cit. 2009-04-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.csob.cz/cz/fondy/Smisene-fondy/Stranky/BE0174398892.aspx>>.

je jasná, kdyby se toto odvětví dostalo do recese (strukturální recese), pojištěný by zde velmi prodělal. Pojišťovny doporučují investovat v tomto programu max. 10 % prostředků.

V úvodu k investičnímu životnímu pojištění VARIACE jsem řekl, že umožňuje investovat do pěti různých programů investování. Od dubna roku 2009 tomu však již tak není, byl přidán další program investování.⁵⁵ O jaký program se jedná, uvádí následující odstavec.

Garantovaný program investování

V tomto programu se investuje do ČSOB Garantovaného fondu. Investování do tohoto fondu se řídí pravidly pro univerzální životní pojištění. Pro letošní rok je základní vyhlášená sazba 2,4 % (TÚM) pro běžně placené pojistné a 1,55 % pro mimořádné pojistné (základní sazba se vyhláší ročně a vždy musí být v nezáporné výši). Výnos bude navíc navýšen o zhodnocení v závislosti na výkonnosti fondu. ČSOB Pojišťovna tak očekává zhodnocení pro své klienty ve výši okolo 4 % pro běžně placené a nad 3 % pro mimořádné pojistné za rok 2009.

V investičním životním pojištění VARIACE se nemusí sjednávat pojistná částka pro případ smrti. Vezmeme-li v úvahu extrémní případ, kdy pojištěný bude chtít investovat všechny své prostředky v Garantovaném programu investování a nesjedná si pojistnou částku pro případ smrti a ani jiné připojištění. V tomto případě by se IŽP Variace okamžitě přeměnilo na termínovaný vkladový účet v bance, byl by garantován výnos, strhávají se poplatky, je upraven nárok pro zrušení (vypovězení) apod.

10.1.1 Hlavní pojištění a připojištění v IŽP Variace

Základní pojištění ve VARIACI je pojištění pro případ **smrti nebo dožití** s možností sjednat pojistnou částku pro případ smrti. Není-li tato pojistná částka ve smlouvě sjednána, bude v případě smrti pojištěného obmyšleným vyplacena pouze aktuální hodnota pojištění, která se vytvořila na základě zaplacení běžného či dodatečného běžného pojištění. Pokud pojistník vložil mimořádné pojistné, bude vyplacena i aktuální hodnota

⁵⁵ ČSOB Pojišťovna [online]. 2009 [cit. 2009-04-18]. Dostupný z WWW: <http://www.csobpoj.cz/NR/rdonlyres/74F93428-BC0E-48A4-BEB6-37D6EEB6DDB8/0/07_04_09_TZ_zasadni_zmeny_ZP.doc>.

vytvořená na základě zaplacení mimořádného pojistného. Minimální vstupní věk do pojištění je 14 let a minimální pojistná doba 10 let. Pojistná doba může trvat až do 80 let věku pojištěného, z toho vyplývá, že do tohoto pojištění může vstoupit maximálně 70letá osoba.

Má-li pojistník zájem v rámci základního pojištění o sjednání pojistné částky pro případ smrti, může volit ze dvou variant:

- **varianta s plným krytím** – v případě smrti je vyplacena pojistná částka + hodnota pojištění (z běžného a mimořádného pojistného),
- **varianta s doplňkovým krytím** – v této variantě se vyplatí buď sjednaná pojistná částka nebo hodnota pojištění (je-li vyšší než pojistná částka).

Toto pojištění (případ smrti) však nemusí trvat po celou dobu trvání základního pojištění, které může trvat až do 80 let věku. Klient pojišťovny toto pojištění může kdykoli zrušit a zvýšit si tak hodnotu pojištění investováním v různých programech investování. Pojištění pro případ smrti však podle pojistných podmínek trvá maximálně do 70 let věku pojištěného. Maximální vstupní věk, kdy pojištěný může toto pojištění uzavřít, je 65 let a minimální pojistná částka je 50 000 Kč.

Možná připojištění

Z hodnoty pojištění (počet podílových jednotek vynásobený jejich cenou) se strhává rizikové pojistné potřebné ke krytí rizik. VARIACE může krýt veliké množství rizik. Je však zapotřebí, aby tato připojištění byla sjednána v pojistné smlouvě. Možná připojištění jsou:

- pojištění pro případ vážné choroby,
- pojištění pro případ plné invalidity následkem nemoci nebo úrazu,
- pojištění pro případ smrti následkem úrazu,
- pojištění pro případ trvalých následků úrazu,
- pojištění pro případ léčení úrazu (denní odškodné),
- pojištění pro případ hospitalizace následkem nemoci nebo úrazu,
- pojištění pro případ hospitalizace následkem úrazu,
- úrazové pojištění dětí.

Ve své práci se nebudu zabývat jednotlivými vlastnostmi a parametry těchto připojištění, byla by to téměř samostatná práce. Čemu se zde ale věnovat budu, je zdravotní a finanční oceňování, tzv. underwriting.

10.1.2 Zdravotní a finanční oceňování

Oceňování je proces, při kterém pojišťovna zkoumá zdravotní stav (věk a jiné znaky) či finanční situaci pojištěného (popř. pojistníka). Lékařský underwriting bude provádět pojišťovna v základním pojištění, pokud bude sjednána pojistná částka pro případ smrti, finanční oceňování bude provádět vždy. Dále bude pojišťovna provádět zdravotní oceňování v případě, že bude v pojistné smlouvě sjednáno připojištění proti vážným chorobám nebo připojištění pro případ vzniku plné invalidity.

Zdravotní underwriting

Tím, že pojišťovna inkasuje za pojištění pojistné, přebírá na sebe za pojištěného riziko vzniku pojistné události. S přebíraným rizikem jsou však také spojené finanční kompenzace (plnění). Pojistné je vždy vypočítáváno za předpokladu, že pojištěný je statisticky průměrně zdravý (nebo také průměrně nemocný). K zjištění, zda je tento předpoklad správný, pojišťovna používá právě zdravotní oceňování.

To, jak ČSOB Pojišťovna zkoumá zdravotní stav svých potenciálních pojištěných, uvádí následující tabulka.

Tab. 11 Způsob zdravotního oceňování podle velikosti pojistných částek v ČSOB Pojišťovně, a. s.

Věk	≤ 45 let	> 45 let	Požadované doklady
Pojistná částka v Kč pro případ smrti, vážných chorob, invalidity	do 1 mil. včetně	do 1 mil. včetně	dotazník
	1 - 2 mil. včetně	1 - 1,5 mil. včetně	dotazník + VZK (výpis ze zdravotní karty)
	2 - 3 mil. včetně	1,5 - 2 mil. včetně	II. stupeň lékařské prohlídky + VZK
	3 - 4 mil. včetně	2 - 3 mil. včetně	III. stupeň lékařské prohlídky + VZK
	více než 4 mil.	více než 3 mil.	III. stupeň lékařské prohlídky + VZK + fin. dotazník

Zdroj: Prodejní manuál k IŽP Variace od ČSOB Pojišťovny pro rok 2009.

U pojistných částek do 1 000 000 Kč je v tabulce uvedeno pouze vyplnění zdravotního dotazníku, který je součástí uzavírané smlouvy. Tento dotazník má pojištěný ze zákona povinnost vyplnit pravdivě a úplně. Úmyslně mylně vyplněný dotazník může mít za následek, při vzniku pojistné události, neposkytnutí pojistného plnění, popřípadě snížení pojistného plnění. Otázky, které jsou v dotazníku, můžeme vyčíst z uzavírané smlouvy, která tvoří přílohu E. Pokud odpovědi zájemce o pojištění poukáží na zdravotní potíže, je třeba posoudit, zda ještě spadají do „průměru“. Pokud nespadají, pojišťovny kompenzují toto zvýšené riziko vyšší cenou pojistného (pojistné se navýší o rizikovou přírážku) nebo omezením plnění (výluky). V některých případech může být potencionální riziko tak vysoké, že ho pojišťovna odmítne akceptovat a pojištění odmítne uzavřít. Je-li pojistná částka nižší než 1 mil. Kč a pojištěný v dotazníku uvede, že má některé zdravotní potíže, či je více rizikový (kouří, je obézní), pojišťovna bude požadovat doplnění dotazníku o výpis ze zdravotní karty pacienta. Údaj uvedený v tabulce tedy neznamená, že pojišťovna nemůže požadovat jiný způsob zdravotního ocenění než dotazník, je-li pojistná částka do jednoho milionu korun.

Finanční oceňování

V práci jsem již uvedl, že pojišťovna neposuzuje svého budoucího klienta pouze z pohledu zdravotního, ale také z pohledu ekonomického. Finanční situace pojištěného (pojistníka) by pak měla odpovídat velikostem pojistných částek jednotlivých pojištění. Porovnávání velikosti pojistných částek s ekonomickými ukazateli pojištěného má za úkol posoudit a omezit případné spekulativní uzavírání pojištění. Pojišťovna také zjišťuje, zda si může zájemce o pojištění dovolit platit tak vysoké pojistné, o které má zájem.

Prvotní zjištění přiměřenosti pojistných částek finanční situaci klienta provádí při sjednávání pojištění již zprostředkovatel, který má k dispozici tabulkové hodnoty pojistných částek a průměrné mzdy. Níže uvádím příklad pro pojištění denního odškodného v případě léčení úrazu.

Tab. 12 Limity pojistných částek a průměrné měsíční čisté mzdy (v Kč) pro finanční oceňování

Pojistná částka v Kč (denní dávka)	Průměrná čistá měsíční mzda v Kč	
	od	do
500	25 000	29 999
600	30 000	34 999
700	35 000	39 999
800	40 000	44 999
900	45 000	49 999
1 000	50 000	více

Zdroj: Prodejní manuál k IŽP Variace od ČSOB Pojišťovny platný pro rok 2009

Když jsem uvedl tabulku pro oceňování, musím také toto (při)pojištění podrobněji popsat.

Toto pojištění může být sjednáno ve třech formách:

- **s limitem plnění od 15. dne léčení zpětně (DO15Z)** – pokud doba léčení přesáhne 15 dnů, vyplátí se za každý den léčení od jeho 1. dne sjednané denní odškodné (DO),
- **s limitem plnění od 15. dne léčení (DO15)** – pokud doba léčení dosáhne alespoň 15 dnů, vyplátí se za dobu léčení od 15. do 28. dne za každý den dvojnásobek sjednaného DO, od 29. dne léčení sjednané DO,
- **s limitem od 29. dne léčení (DO29)** – pokud doba léčení dosáhne alespoň 29 dnů, vyplátí se za každý den léčení od 1. dne sjednané DO.⁵⁶

Minimální denní odškodné je stanoveno na 50 Kč. Na výši pojistného má výrazný vliv také to, do jaké rizikové skupiny byl pojištěný zařazen podle vykonávaného povolání či sportovní činnosti (4 rizikové skupiny). Je potřeba upozornit, že toto pojištění nemůže být ve VARIACI sjednáno samostatně (pouze se základním pojištěním). Současně s tímto pojištěním musí být sjednáno buď pojištění pro případ trvalých následků úrazu nebo pojištění pro případ smrti následkem úrazu.

⁵⁶ Prodejní manuál k IŽP Variace od ČSOB Pojišťovny pro rok 2009, s. 31.

10.2 Praktický příklad finančního zajištění na stáří prostřednictvím IŽP Variace

V této části své práce se pokusím na modelovém příkladu poukázat na možnost využití IŽP jako instrumentu, který může sloužit k finančnímu zabezpečení na stáří. Měl jsem v úmyslu zvolit naprosto shodné částky pojistného (příspěvku), jako v příkladu o penzijním připojištění. Vyskytl se však menší problém, neboť ve VARIACI je stanoveno minimální měsíční pojistné na 400 Kč. V příkladu se proto omezím pouze na pojistné ve výši 500 Kč, druhou část příkladu bude tvořit pojistné ve výši 1 500 Kč. Modelovou osobou je opět 25letý muž, který má v úmyslu uzavřít toto pojištění na dobu 35 let (do dosažení 60 let věku). Obě výše pojistného prozkoumám ve **dvou variantách**, v první **nebude sjednána pojistná částka pro případ smrti**, v druhé pak sjednána bude ve výši **300 000 Kč**. Prozkoumání varianty bez pojistné částky pro případ smrti je výhodné pro porovnání IŽP s penzijním připojištěním se státním příspěvkem. V příkladě budu předpokládat průměrné zhodnocení **3,6 %** ročně. Ve všech fondech (kromě garantovaného) to je minimální výše zhodnocení, kterou lze v softwaru na pobočkách pojišťovny zakalkulovat v modelaci. Pro názornost bych mohl uvést, že v programu investování Akciový mix je možné zvolit výnosnost v rozmezí 3,6 % - 12,5 %. Obdobné je to i u ostatních programů investování, jen horní hranice je dána jejich rizikovostí.

10.2.1 Pojistné ve výši 500 Kč měsíčně

Zvyšování hodnoty pojištění při měsíčním pojistném 500 Kč nám ukáže následující tabulka (opět jako v případě o penzijním připojištění ve zkrácené verzi), ve které je uvedena hodnota pojištění pro obě zkoumané varianty, tj. bez i včetně pojistné částky pro případ smrti.

Tab. 13 Kumulace zaplaceného pojistného a hodnoty pojištění v jednotlivých letech (v Kč)

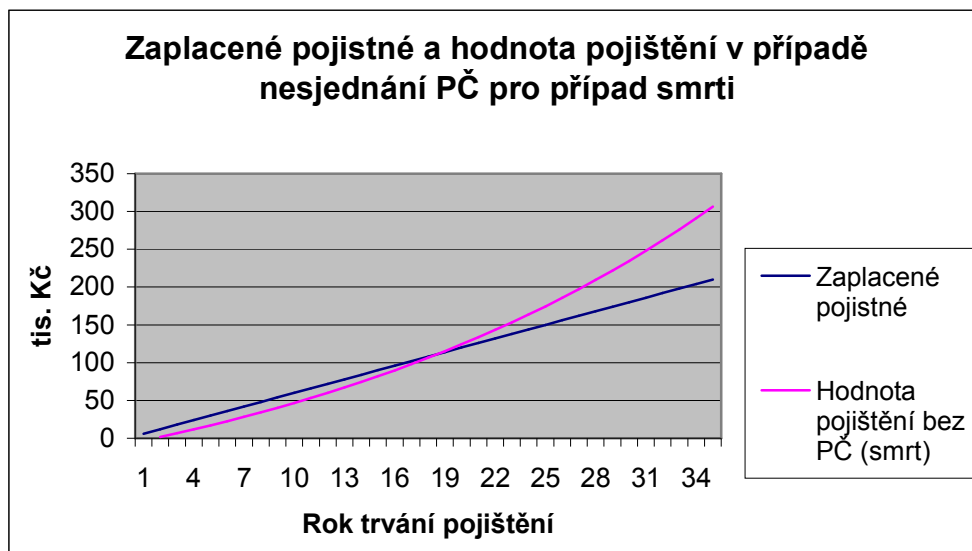
Rok	Zaplacené pojistné	Základní pojištění bez PČ pro případ smrti	Základní pojištění s PČ pro případ smrti
		hodnota pojištění	hodnota pojištění
1	6 000		
2	12 000	1 781	862
3	18 000	6 672	5 332
4	24 000	11 805	9 950
5	30 000	17 122	14 720
6	36 000	22 631	19 649
7	42 000	28 340	24 741
8	48 000	34 253	29 993
9	54 000	40 378	35 396
10	60 000	46 724	40 947
15	90 000	82 062	70 676
20	120 000	124 234	102 994
25	150 000	174 568	136 612
30	180 000	234 644	169 197
35	210 000	303 376	196 166

Zdroj: Údaje byly získány na pobočce ČSOB Pojišťovny při ukázce možného vývoje pojištění dne 15. 4. 2009.

Tato tabulka si zasluhuje bližší pozornost. Nevyplnění prvního řádku pro hodnoty pojištění zde není chybou či opomenutím. Důvod, proč tomu tak je, nám pomůže osvětlit následující heslo: „životní (obzvláště investiční) pojištění se nekupuje, ale prodává“. V prvním roce je dokonce hodnota pojištění záporná. Zprostředkovatelé za uzavření smlouvy o IŽP dostávají nemalé provize. Velikost těchto provizí může činit až 300 % ročního pojistného. Provize se nevyplácí jednorázově, ale může se ve snižujícím tempu vyplácet třeba 5 let. Dále se v prvních letech také rozpouštějí získávací náklady apod.

Pro lepší přehlednost ještě uvedu graf, který bude zobrazovat právě relaci mezi zaplaceným pojistným (500 Kč měsíčně) a hodnotou pojištění.

Graf 9

Zdroj: vlastní tvorba pomocí dat uvedených v tabulce č.13 (nezkrácené).

Z grafu je velice dobře vidět, že v našem případě dosáhne hodnota pojištění rovnosti se zaplaceným pojistným těsně před 19. rokem trvání pojištění. Můžeme si tedy udělat jasný obrázek, jak drahé je toto pojištění, a to se jedná pouze o jakési spoření spojené s investováním. Není v něm sjednáno žádné připojištění, ani pojistná částka pro případ smrti. Je sice pravda, že ČSOB Pojišťovna k životnímu pojištění zdarma poskytuje asistenční služby. Tyto služby zahrnují:

- linka péče o zdraví dětí a dospělých,
- linka právní pomoci,
- předplacená asistence při hospitalizaci,
- zprostředkování pomoci v domácnosti.

Pojištěným jsou poskytovány rady a informace ohledně vysvětlení lékařských pojmů, prevenci onemocnění apod. Dále je pojištěnému poskytováno po telefonu právní poradenství, může mu také být zprostředkován ověřený a specializovaný právník. Z předplacené asistence je poskytována doprava pojištěného do/z nemocnice (porodnice). Doprava je realizována převážně taxislužbou (je stanoven max. limit 2 000 Kč na jednu cestu a 8 000 Kč za rok). Asistenční služby také pomohou při zprostředkování péče o děti do 15 let, domácí mazlíčky a chod domácnosti.

Přestože jsou tyto asistenční služby velice milým zpestřením IŽP Variace, nemění to nic na faktu, že toto pojištění je pro klienta velice drahé. Osobně si také myslím, že tyto služby nebudou příliš využívány. Je totiž velice jednoduché při delší době trvání pojištění a nevyužívání těchto služeb na ně zapomenout.

Pojištěnému bude po 35 letech trvání pojištění a měsíční platbě pojistného **500 Kč** vyplaceno **306 376 Kč** (při zakalkulovaném zhodnocení 3,6 % ročně). Tato částka bude představovat **1,46násobek** vložených prostředků (zaplaceného pojistného). V penzijním připojištění při měsíčním příspěvku 500 Kč bylo dosaženo 2,28násobku vložených prostředků. Je tedy jasně patrné, že i při nižším zhodnocení je mnohem výhodnější penzijní připojištění.

V investičním životním pojištění však může být dosaženo mnohem vyššího zhodnocení. Je to dáno už tím, že investiční riziko nese pojistník. Budeme-li předpokládat průměrné zhodnocení 7 %, bude finální částka po 35 letech trvání pojištění 608 957 Kč. V tomto případě se bude jednat o 2,9násobek vložených prostředků. IŽP by pak bylo výhodnější než penzijní připojištění.

10.2.2 Pojistné ve výši 1 500 Kč měsíčně

Obdobně jako při měsíčním pojistném 500 Kč uvedu tabulku, která bude zobrazovat zaplacené pojistné a kumulace hodnot pojištění v jednotlivých letech při sjednání pojistné částky pro případ smrti (300 000 Kč) a bez této částky.

Tab. 14 Kumulace zaplaceného pojistného a hodnoty pojištění v jednotlivých letech (v Kč)

Rok	Zaplacené pojistné	Základní pojištění bez PČ pro případ smrti	Základní pojištění s PČ pro případ smrti
		hodnota pojištění	hodnota pojištění
1	18 000		
2	36 000	10 889	10 025
3	54 000	27 795	26 446
4	72 000	45 306	43 443
5	90 000	63 449	61 038
6	108 000	82 244	79 253
7	126 000	101 276	98 116
8	144 000	121 899	117 629
9	162 000	142 798	137 806
10	180 000	164 450	158 662
15	270 000	285 027	273 627
20	360 000	428 918	407 662
25	450 000	600 659	562 683
30	540 000	805 638	740 168
35	630 000	1 050 390	940 153

Zdroj: Údaje byly získány na pobočce ČSOB Pojišťovny při ukázce možného vývoje pojištění dne 15. 4. 2009.

Hodnota pojištění, která bude po 35 letech pojištění vyplacena pojištěnému je **1 050 390 Kč**. V případě, že by si pojištěný zvolil při uzavírání pojištění pojistnou částku pro případ smrti (300 000 Kč), bude konečná hodnota pojištění 940 153 Kč. Rozdíl mezi těmito hodnotami připadá na vrub krytí rizika smrti. Pojištěný po 35 letech trvání pojištění obdrží **1,67násobek** vložených prostředků. V penzijním připojištění, jak bylo uvedeno v praktickém příkladu, by obdržel 1,9násobek.

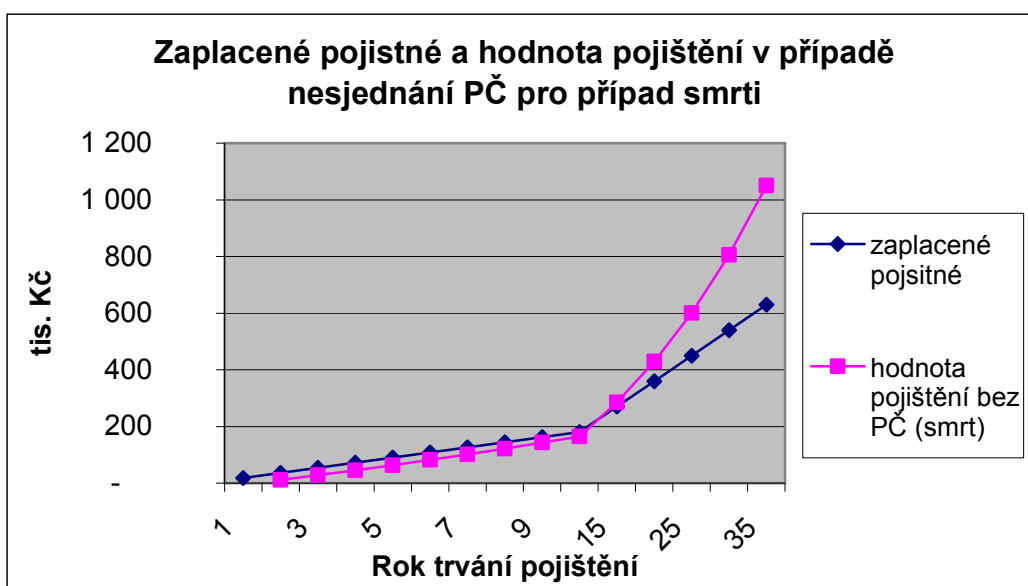
V porovnání s předchozím případem (pojistné 500 Kč) je vidět, že je stále penzijní připojištění výhodnější, ale rozdíl již není tak velký. Rozdíl ve zhodnocení (0,6 %) ve prospěch IŽP tak pomalu, ale jistě dohání státní příspěvky a zhodnocení (3 %) v penzijním připojištění.

Budeme-li nyní předpokládat, že investiční životní pojištění bude zhodnocovat prostředky ve výši 7 %, bude konečná částka po 35 letech 2 103 913 Kč. Tímto by se dosáhlo

3,33násobku vložených prostředků. V případě rozhodování o zajištění finančních prostředků na stáří musíme dávat veliký pozor při porovnávání jednotlivých produktů. Jen malý rozdíl v předpokládaném zhodnocení má za následek preferování využití úplně jiného produktu.

Pro dodržení stejného postupu, jako v předchozím příkladě, uvádím graf.

Graf 10

Zdroj: Vlastní tvorba pomocí dat uvedených v tabulce č.14.

Z grafu vyplývá, že hodnota pojištění dosáhne rovnosti se zaplaceným pojistným před 15. rokem trvání pojištění. Oproti předchozímu příkladu to je o 5 let dříve. Musím upozornit, že v mých příkladech o IŽP nebylo v tabulkách počítáno s poplatkem za správu aktiv. V reálu by tedy tyto hodnoty byly nižší.

10.3 Možnost odpočtu zaplaceného pojistného od daňového základu

To, že se stát snaží své občany motivovat k soukromému zajištění finančních potřeb ve stáří jsem již uvedl. Obdobně jako tomu bylo v penzijním připojištění i u životního pojištění je možnost odečíst si zaplacené pojistné od daňového základu. Zákon však

stanoví nutné podmínky, které musí životní pojištění splňovat, aby bylo daňově uznatelné. Základní podmínky daňové uznatelnosti jsou:

- pojistník je shodný s pojištěným,
- doba trvání pojištění je minimálně 5 let,
- doba trvání pojištění je minimálně do roku, v němž pojištěný dosáhne věku 60 let.⁵⁷

Jsou-li tyto podmínky splněny, pojišťovna (v našem případě ČSOB Pojišťovna, a. s.) vystaví za příslušné zdaňovací období potvrzení o pojistném zaplaceném poplatníkem na soukromé životní pojištění. Pro úplnost bych chtěl ještě dodat, že zákon stanoví ještě další podmínku daňové uznatelnosti. Pro pojištění, ve kterých je sjednána pevná pojistná částka pro případ dožití, je dána minimální pojistná částka a minimální doba trvání pojištění:

- min. PČ 40 000 Kč u pojistek na 5-15 let,
- min. PČ 70 000 Kč u pojistek nad 15 let.

Pro náš příklad však tato podmínka není důležitá, protože ve VARIACI se pojistná částka při dožití nesjednává.

Jelikož ve VARIACI může být sjednáno velké množství dalších (při)pojištění, které kryjí neživotní rizika, nemůže si tedy pojištěný odečíst celé zaplacené pojistné. To, která pojištění si může uplatnit jako daňové odpočty, nám udává následující přehled:

- **základní pojištění s možností sjednat pojistnou částku pro případ smrti,**

dále pak:

- pojištění plné invalidity následkem nemoci nebo úrazu,
- plné invalidity následkem úrazu,
- smrti následkem úrazu.

Daňově neuznatelnými dalšími pojištěními jsou pojištění pro případ:

- vážných chorob,
- trvalých následků úrazu,
- léčení úrazu (denní odškodné),
- hospitalizace následkem nemoci nebo úrazu,

⁵⁷ § 15 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

- hospitalizace následkem úrazu,
- úrazové pojištění dětí.

Bude-li v rámci základního pojištění sjednáno některé z výše uvedených daňově neuznatelných „dalších pojištění“, nebude částka na potvrzení určována z celého pojistného zaplaceného pojistníkem, ale jen z pojistného sníženého o rizikové odpočty na daňově neuznatelná další pojištění, která byla realizována v příslušném zdaňovacím období.

10.3.1 Praktická ukázka daňového zvýhodnění životního pojištění

Maximální částka, kterou si může za zdaňovací období pojištěný odečíst činí 12 000 Kč.⁵⁸ Pro daňovou úsporu zaměstnavatele, v případě přispívání svým zaměstnancům, platí stejné zásady, které byly uvedeny u penzijního připojištění. Nyní již k samotnému příkladu, budu opět předpokládat měsíční mzdu 22 000 Kč a měsíční pojistné 1 500 Kč. V tomto příkladě nebudou uplatňovány jiné slevy na dani (student, děti apod.).

Hrubý roční příjem (Kč)	264 000
Sociální a zdravotní pojištění (Kč)	89 760
<u>Superhrubá roční mzda (Kč)</u>	<u>353 760</u>
Daň (Kč)	53 064
Sleva na dani (Kč)	24 840
<u><i>Roční daň bez připojištění (Kč)</i></u>	<u>28 244</u>
Roční příspěvky na pojištění (Kč)	18 000
Odečitatelné pojistné (Kč)	12 000
<u><i>Roční daň s pojištěním (Kč)</i></u>	<u>26 424</u>
Roční daňová úspora (Kč)	<u>1 800</u>

Postup výpočtu daňové úspory je shodný s výpočtem daňové úspory při penzijním připojištění.

⁵⁸ § 15 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Závěr

Základní možností, jak se finančně zabezpečit na stáří, je spolehnout se na povinné důchodové pojištění, které tvoří první pilíř důchodového zabezpečení. Z tohoto pojištění jsou vypláceny důchody, za které přebírá garanci stát. Systém tohoto pojištění však v poslední době naráží na některá úskalí. Hlavním problémem je nepříznivý demografický vývoj, kdy tzv. „stárnutí populace“ může v budoucnosti způsobit nestabilitu tohoto systému. Proto se téměř ve všech vyspělých zemích můžeme nyní setkávat s parametrickými změnami tohoto systému. Státy se také snaží motivovat své občany k tomu, aby zvýšili svůj díl odpovědnosti za své finanční zajištění v postproduktivním věku. Například v České republice je zvýhodňováno penzijní připojištění a životní pojištění.

Věřím, že má diplomová práce jasně poukázala na skutečnost, že spolehnout se pouze na povinné důchodové pojištění, není optimální rozhodnutí. Je sice pravda, že toto povinné pojištění je více štedré k podprůměrným příjmům než k příjmům nadprůměrným, neboť s rostoucím příjmem náhradový poměr klesá. Myslím si, že i velice vysoký náhradový poměr ve výši 75 % může být zvýšen užitím některého z finančních produktů, které analyzuji v této diplomové práci. S klesajícím náhradovým poměrem pak samozřejmě nutnost využití některého dodatečného zajištění finančních prostředků na stáří roste.

Musíme si také uvědomit, že dostatek finančních prostředků v postproduktivním věku si většina obyvatel nemůže zajistit tím, že bude spořit posledních pět let produktivního věku. Důležitou roli v zajištění finančních prostředků na stáří hraje čas, což vyplývá z provedené analýzy v kapitole 8.1 až 8.3 a dále také v kapitole 10. 2. V těchto kapitolách poukazují na kumulace naspořených částek v jednotlivých letech při využití penzijního připojištění resp. investičního životního pojištění. Na stáří musíme tedy myslet již v mládí. Vedle času je však velice důležitá částka, kterou budeme pravidelně spořit. Například při měsíčním příspěvku 100 Kč a 35 letech trvání penzijního připojištění bychom si v 60 letech zajistili měsíční doživotní penzi ve výši 600 Kč, tuto skutečnost nám ukazuje analýza vývoje osobního účtu účastníka v tabulce č. 6. Tato penze však nemůže nijak podstatně zvýšit náhradový poměr (pomineme-li velmi podprůměrné mzdy). Důležitou roli zde tedy hraje

také velikost částky, o kterou je každá osoba ochotna snížit svou současnou spotřebu ve prospěch spotřeby budoucí.

Psaní této práce mne utvrdilo v přesvědčení, že ideálního zajištění stáří se dá dosáhnout pouze kombinací starobního důchodu z povinného důchodového pojištění s doplňkovou penzí, která bude poskytnuta z dobrovolného pilíře důchodového zabezpečení. Jsem toho názoru, že pravidelně měsíčně uspořených 10 % z příjmů, nejlépe po celou dobu produktivního věku, pomůže v budoucnosti získat dostatečný příjem, který bude tvořen nejenom starobním důchodem, ale také dodatečnou penzí z dobrovolného pilíře důchodového zabezpečení, a který zajistí dobrou životní úroveň i pro život ve stáří. Z analýz provedených v kapitolách 4.3 a 8.3 můžeme zjistit, že pokud by si občan spořil 1 500 Kč měsíčně (pouze 6,3 % z příjmu 23 500 Kč), dosáhl by dodatečné penze ve výši 6 006 Kč měsíčně. Již takto vysoká penze může znatelně navýšit příjmy pobírané ve stáří, obzvláště jedná-li se o starobní důchody, které jsou vypočteny z průměrných a podprůměrných příjmů.

V práci jsem analyzoval penzijní připojištění a investiční životní pojištění. Penzijní připojištění je velmi vhodné k zajištění finančních prostředků na stáří. Je to produkt velice bezpečný, existuje zde tzv. „garance nulového výnosu“. Tato garance má za následek nižší míru zhodnocení, avšak přináší jistotu pro účastníky. Jako protipól jsem analyzoval investiční životní pojištění, ve kterém si pojištěný sám volí investiční strategii, která může mít za následek vysoký výnos, ale také poměrně vysoké ztráty.

Rostoucí osobní odpovědnost za finanční zajištění stáří je patrná na vývoji penzijního připojištění v České republice. Nedávno byla zveřejněna data o penzijním připojištění za rok 2008. Počet účastníků vzrostl již na 4 295 603 osob. Je to o 333 505 účastníků více (8,4%) než bylo evidováno ke konci roku 2007. Míra zapojení obyvatelstva v penzijním připojištění již převyšuje 60 % práce schopných v ČR a to bez zápočtu penzijně připojištěných nad 60 let, kteří tvoří přibližně 20 % z celkového počtu spořících.⁵⁹ Jsem přesvědčen, že v budoucnosti tento rostoucí trend bude pokračovat.

⁵⁹ APF ČR [online]. 2009 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.apfcr.cz/cz/index.php?page=aktuality/komentar2007.htm>>.

Stabilní první pilíř důchodového zabezpečení a vysoká míra osobní odpovědnosti za finanční zabezpečení stáří jsou nutné předpoklady k důstojnému a dostatečně finančně zajištěnému životu ve stáří.

Použitá literatura a zdroje

BAKER, A. J., LONGUE, D. E., RADER, J. S. *Managing pension and retirement plans a guide for employers, administrators, and other fiduciaries*. Nex York: Oxford University Press, 2004. 366 s. ISBN 01-95165-90-X.

BÖHM, A. *Ekomonika a řízení pojišťoven v podmínkách po vstupu České republiky do Evropské unie: Vybrané aspekty*. 1. vyd. Praha: Aspi Publishing, 2004. 259 s. ISBN 80-7357-020-3.

CIPRA, T. *Penzijní pojištění a jeho výpočetní aspekty*. 1. vyd. Praha: HZ Praha, 1996. 234 s. ISBN 80-86009-04-1.

CIPRA, T. *Pojistná matematika – teorie a praxe*. 2. vyd. Praha: EKOPRESS, 2006. 411 s. ISBN 80-86929-11-6.

DAŇHEL, J. *Pojistná teorie*. 2. vyd. Praha: Professional Publishing, 2006. 338 s. ISBN 80-86946-00-2.

DUCHÁČKOVÁ, E. *Principy pojištění a pojišťovnictví*. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2003. 178 s. ISBN 80-86119-67-X.

DURDISOVÁ, J. a kol. *Sociální politika v ekonomické praxi*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2005. 246 s. ISBN 80-245-0850-8.

KAHOUN, V., VURM, V. a KUČEROVÁ, B. *Vybrané kapitoly z pojišťovnictví*. Praha: Triton, 2008. 86 s. ISBN 978-80-7387-130-7.

KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.

KULDOVÁ, O., FLEISCHMANNOVÁ, E. *Jak psát obchodní dopisy a jiné písemnosti*. 3. vyd. Praha : Fortuna, 1998. 197 s. ISBN 80-7168-599-2.

POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. 142 s. ISBN 80-85850-01-X.

PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 7. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2006. 128 s. ISBN 80-247-1433-7.

ŠULC, J. *Penzijní připojištění*. 2. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2004. 196 s. ISBN 80-247-0772-1.

ŠULC, J., ILLETŠKO, P. *Penzijní připojištění*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2000. 163 s. ISBN 80-7169-979-9.

VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1996. 601 s. ISBN 80-85963-21-3.

VOSTATEK, J. *Sociální zabezpečení: teorie a politika*. 1. vyd. Praha: VŠE v Praze, 1995. 98 s. ISBN 80-7079-725-8.

Pomocník mzdové účetní. Praha: Poradce, s. r. o., 2009. 24 s. ISBN 978-80-7365-316-3.

Publikace APF ČR [online]. 2008 [cit. 2009-02-30]. Dostupný z WWW: <http://www.apfcr.cz/materials/apf_publicace_2008.pdf>.

Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Asociace penzijních fondů České republiky [online]. 2009 [cit. 2009-05-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.apfcr.cz/cz/index.php>>.

Česká správa sociálního zabezpečení [online]. 2009 [cit. 2009-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.cssz.cz>>.

ČSOB Penzijní fond Stabilita [online]. 2009 [cit. 2009-04-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.csobpf.cz/cz/Stabilita/Stranky/default.aspx>>.

ČSOB Pojišťovna [online]. 2009 [cit. 2009-04-15]. Dostupný z WWW: <www.csobpoj.cz>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2009 [cit. 2009-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/>>.

Ministerstvo vnitra ČR [online]. 2009 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/>>.

Seznam příloh

Příloha	Název přílohy	Počet stran
A	Návrh smlouvy o penzijním připojištění se státním příspěvkem	1
B	Úhrny jednotlivých složek osobního účtu účastníka penzijního připojištění v jednotlivých letech při měsíčním příspěvku 100 Kč	1
C	Úhrny jednotlivých složek osobního účtu účastníka penzijního připojištění v jednotlivých letech při měsíčním příspěvku 1 500 Kč	1
D	Sazebník administrativních poplatků pro IŽP Variace	2
E	Návrh smlouvy investičního životního pojištění Variace	2